

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра «Економіка підприємства»

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри ЕП

_____ д.е.н., проф. В.М. Хобта
(підпис)

« ____ » _____ 20 ____ р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: «ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ»

Виконала: студентка 2-го курсу, групи ЕПРзм-19

спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Михайлюня Г.Г

(підпис)

Керівник: д.е.н., проф. Хобта В.М.

(підпис)

Рецензент: к.е.н., доц. Придятько Е.М.

(підпис)

*Засвідчую, що у цій випускній кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань*

Студент _____
(підпис)

Покровськ – 2021 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра «Економіка підприємства»
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри ЕП
_____ /В.М. Хобта/
«___» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Михайлюні Ганни Григорівни

1. Тема роботи: «Оцінка інвестиційних ризиків у підприємницькій діяльності», керівник роботи д.е.н., проф. В.М. Хобта, затверджені наказом по університету від «12» лютого 2021 р. № 80.
2. Строк подання студентом роботи – «11» травня 2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: Нормативні та законодавчі акти з регулювання інвестиційних процесів; аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України; періодичні видання; аналітичні матеріали мережі Internet.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:
 1. Теоретичні основи оцінки інвестиційних ризиків у підприємницькій діяльності
 2. Інформаційно – аналітична оцінка стану та результатів діяльності ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1»
 3. Методичні рекомендації з оцінки інвестиційних ризиків

5. Перелік графічного матеріалу: демонстраційний матеріал на _____ листах формату А4.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I, II, III	Хобта В.М. зав. кафедри ЕП		
Нормо-контроль	Хобта В.М. зав. кафедри ЕП		

7. Дата видачі завдання – «12» лютого 2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір матеріалів на переддипломній практиці	01.02.2021 р. - 14.02.2021 р.	
2	Аналіз літературних джерел та розробка теоретичних основ оцінки інвестиційних ризиків	15.02.2021р. - 07.03.2021 р.	
3	Проведення інформаційно-аналітичної оцінки стану та результатів діяльності підприємства	08.03.2021 р. - 11.04.2021 р.	
4	Розробка методичних рекомендацій з оцінки інвестиційних ризиків	12.04.2021 р. - 11.05.2021 р.	

Студент _____ Г.Г. Михайлюня
(підпис)

Керівник роботи _____ д.е.н., проф. В.М. Хобта
(підпис)

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі розглянуто сутність, класифікацію та способи оцінки ризиків у підприємницькій діяльності. Проаналізовано стан та ефективність функціонування підприємства. Визначено рівень ризику банкрутства підприємства. Розроблено практичні рекомендації щодо впровадження інвестиційного проекту з модернізації виробництва. Доведено раціональність та доцільність впровадження запропонованого заходу.

Ключові слова: РИЗИК, ОЦІНКА, ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЕКТ, БАНКРУТСТВО, ПІДПРИЄМСТВО, ІНВЕСТИЦІЯ.

Список публікацій здобувача:

1. Всеукраїнська наукова конференція, присвячена 100-річчю ДонНТУ, «Актуальні проблеми сучасної економіки та підприємства».

SUMMARY

The essence, classification and methods of risk assessment in business are considers. The state and efficiency of the enterprise functioning are analyzed. The level of risk of bankruptcy of the enterprise is determined. Practical recommendations for the implementation of an investment project to modernize production have been developed. The rationality and expediency of the implementation of the proposed measure are proved.

Key words: RISK, EVALUATION, INVESTMENT PROJECT, BANKRUPTCY, COMPANY, INVESTMENT.

Publisher publication list:

1. All-Ukrainian scientific conference dedicated to the 100th anniversary of DonNTU, "Actual problems of modern economy and enterprise".

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Сутність ризиків та їх особливості.....	9
1.2. Класифікація ризиків у підприємницькій діяльності	13
1.3. Методи оцінки ризиків у підприємницькій діяльності.....	26
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО – АНАЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «ШАХТОУПРАВЛІННЯ «ПІВДЕННОДОНБАСЬКЕ №1»	
2.1. Загальна характеристика функціонування ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1».....	31
2.2. Оцінка фінансового стану підприємства.....	35
2.3. ІАналіз використання основних факторів виробництва.....	41
2.4. Оцінка ефективності функціонування підсистеми управління персоналом підприємства.....	46
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ	
3.1. Рекомендації з оцінки рівня ризику банкрутства підприємства.....	55
3.2. Зниження рівня травматизму та профзахворюваності працівників як інструмент управління ризиком плинності кадрів	65
3.3. Обґрунтування інвестиційного проекту з модернізації виробництва.....	69
ВИСНОВОК.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТОК А. Тези на Всеукраїнській науковій конференції.....	91
ДОДАТОК Б. Довідка про впровадження	96
ДОДАТОК В. Перелік зауважень щодо оформлення кваліфікаційної роботи.....	97

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес функціонування будь-якого суб'єкта господарювання залежить від низки чинників, які значно впливають на основні бізнес-процеси та визначають систему менеджменту підприємства в цілому. Серед найбільш значущих чинників є фактори зовнішнього середовища, на яке підприємство вплинути не в змозі. Особливо це стосується промислових підприємств, яким своєчасно адаптуватися до динамічного зовнішнього середовища вкрай важко. В результаті виникає проблема стагнаційних процесів в операційній діяльності та поступовий занепад інших підсистем функціонування підприємства. Останніми роками вкрай важчі часи переживає вугільна промисловість, функціонування якої неможливе без систематичної державної фінансової підтримки. На жаль, відсутність сприятливих умов праці, застарілі засоби праці, високий рівень зносу основних засобів та відсутність сучасних технологій виробництва призводять до зростання як соціальної, так і фінансової напруженості на підприємстві. Як наслідок, виникають ризикові ситуації, що вкрай негативно впливають на кінцевий фінансовий результат підприємства. Отже, управління ризиками та пошук шляхів їх мінімізації або нейтралізації в сучасних ринкових умовах є необхідним елементом ефективного менеджменту, що пояснює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблемам виявлення та управління ризиками приділяли увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких : О. Барановський [2], З. Варналій [6], Л. Воротіна, А. Кисельов, Т. Ковальчук, Л. Мельник, В. Лук'янова, Т. Головач [38], С. Мочерний, Н. Коленда [35] А.Ткаченко [62], В. Хобта [64] та ін. Особливу увагу інвестиційним ризиками в своїх працях приділяли такі вчені: І.А. Бланк [4], В.М. Глібчук [11], В.В. Глушчевський [12], О.А. Кириченко [31], Т.В. Майорова [39], Н.В. Хохлов [65] та ін.

В своїх працях вони розглядали питання ризиків у підприємницькій діяльності та визначали управління ризиками на державному рівні, методи вимірювання економічних ризиків, досліджували систему управління економічними ризиками та механізм його застосування.

Метою магістерської роботи є поглиблення теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління інвестиційними ризиками в підприємстві.

Основними завданнями магістерської роботи є наступні:

1. Дослідження сутності та особливостей ризиків у підприємницькій діяльності;
2. Уточнення класифікації ризиків на підприємстві;
3. Дослідження функцій ризиків;
4. Визначення способів оцінки ризиків у підприємницькій діяльності;
5. Інформаційно – аналітична оцінка стану та результатів діяльності ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1»;
6. Оцінка рівня ризику банкрутства;
7. Розробка практичних рекомендацій щодо мінімізації ризиків на підприємстві через впровадження інвестиційного проекту.

Об'єктом дослідження є процеси оцінки та зниження інвестиційних ризиків в підприємницькій діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні і методичні засади визначення та зниження інвестиційних ризиків в процесі функціонування суб'єкту господарювання.

Методами дослідження є: статистичний метод, що застосовується для визначення ефективності функціонування фінансово-економічної підсистеми діяльності підприємства, порівняльний метод, що використовується для дослідження динаміки економічних явищ та виявлення зміни показників, метод абсолютних та відносних різниць, який використовується для аналізу зміни економічної ситуації, критичний аналіз, що застосовується для дослідження теоретичних засад досліджуваного питання, графічний метод,

який використовується задля ілюстрації отриманих результатів дослідження та ін.

Інформаційною базою дослідження стали нормативні та законодавчі акти з регулювання інвестиційних процесів, аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України, періодичні видання, аналітичні матеріали мережі Internet.

Наукові результати полягають в поглибленні теоретичних основ та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення управління інвестиційними ризиками в підприємстві.

Основні положення доповідались на Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій 100-річчю ДонНТУ, «Актуальні проблеми сучасної економіки та підприємства» (м.Покровськ , 2021р.) (Додаток А).

Практичні результати підтверджуються довідкою про впровадження на підприємстві запропонованих заходів щодо оновлення устаткування з метою зниження підприємницького ризику (Додаток Б).

Структура і обсяг випускної кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 73 найменувань і 3 додатків. Основний зміст викладено на 97 сторінках, 26 таблиць, 14 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність ризиків та їх особливості

Ризик є невід'ємною частиною суспільного життя, що пояснюється динамічним зовнішнім середовищем, розвитком глобалізаційних процесів, значним впливом зовнішніх та внутрішніх чинників як на економічні процеси, так і на всі сфери та галузі функціонування держави. Сьогодення економічного розвитку свідчить про наявність стагнаційних процесів, які супроводжуються занепадом промисловості, відсутністю інвестування, вкрай низькою інвестиційною привабливістю, низьким рівнем платоспроможності як бізнесу, так і споживачів. Все це провокує появу ризиків та прояв їхнього негативного впливу на всі процеси, що виникають в ході функціонування суб'єктів господарювання.

Ризик як соціальне явище існувало протягом всього періоду існування людства, однак як економічну категорію його почали відокремлювати наприкінці XVI століття. Першопричиною такого відокремлення стали азартні ігри, коли виникла нагальна потреба суспільства у збагаченні за рахунок розвитку ігрового бізнесу. Саме в середині XVII століття вийшла книга про принципи та вірогідність виникнення подій під авторством Дж. Кардано та Гюйєнса. Крім того, вагомий внесок у розвиток теорії ймовірності та теорії ігор зробила книга «Логіка», сутність якої полягає в описі гри, де 10 гравців ризикують однією монетою, сподіваючись виграти монети своїх супротивників [10, с.27].

Наступним етапом у розвитку теорії управління ризиками стала праця Дж.Гранта, який досліджував вплив ризику на тривалість життя людей, пов'язавши два елементи: значення очікуваної тривалості життя людини та факторів впливу на нього. Особливої уваги ризику приділив Едмунд Галлей, який в своїй праці «Transactions» дослідив залежність ставки страхових

платежів від значень очікуваної тривалості життя людей. Після низки досліджень було виявлено значущість категорії ризику на всі сфери життєдіяльності людства.

Вже з початку XVII століття стали активно впроваджуватися та використовуватися в практиці методи визначення ризику із застосовування теорії вірогідності та настання ризикових ситуацій. Автор криги Бернстайн П.П. зазначив сутність поняття «ризик», визначено його складові елементи в підприємницькій діяльності, досліджено та обґрунтовано сутність та особливості поняття «невизначеність», через що відбувся значний крок у розвитку даного аспекту [3, с.119].

Саме на основі зазначених засад відбувся розвиток принципів, методів, видів ризику, які дедалі частіше використовувалися на практиці на підприємствах.

Для визначення сутності поняття «ризик» розглянемо інтерпретацію досліджуваного поняття різними авторами, що вивчали особливості ризику, ймовірність настання ризикових подій, види та інші аспекти даної понятійної категорії.

Існує значна кількість тлумачень щодо визначення сутності поняття «ризик», однак єдиної думки досі немає. Найбільша кількість авторів сприймає ризик як ймовірність виникнення негативного результату діяльності підприємства. Автор Волков І.О. розглядає ризик як ймовірність появи додаткових витрат або втрат частки доходів у зв'язку з настанням ризикової ситуації порівняно з талонною ситуацією, при якій розглядався б допустимий варіант [9, с.116].

Автор Івченко І.Ю. визначає категорію ризик як ймовірність виникнення збитків та недоотримання прибутку відносно прогнозованого рівня ризику [26, с.74].

Вчений Шутов П.В. визначає, що категорію ризик слід розглядати як потенційну загрозу втрати передбачуваного прибутку або отримання додаткових втрат, які суб'єкт господарювання понесе в результаті його

настання [69, с.58]. Існує також інше тлумачення, яку запропонували дослідники Пасічний В.Г. та Акіліна О.В.: сутність категорії «ризик», за їхнім трактуванням, полягає у виникненні потенційної загрози втрати прибутку та певного рівня платоспроможності за умови здійснення фінансово-господарської діяльності фінансової компоненти функціонування підприємства, які визначають вектор розвитку під впливом непередбачуваних змін зовнішнього середовища суб'єкту господарювання [48,с.166].

Автор економічного енциклопедичного словника Мочерний С.В. визначав ризик як потенційність настання подій, які носять виключно негативний характер та характеризуються непередбачуваністю [43, с. 172]. Вчені Загородній А.Г. та Вознюк Г.Л., погоджуючись з думкою автора Мочерного С.В., відзначають, що ризик слід розуміти як усвідомлене сприйняття небезпеки появи додаткових непередбачуваних втрат очікуваного рівня прибутку або майна в результаті змін функціонування суб'єктів господарювання та інших непередбачуваних обставин [24, с. 472].

Певна категорія дослідників (Альгін А.П., Гранатуров В.М., Шапкін А.С.) розглядає ризик як елемент невизначеності, сутність якого полягає у відсутності можливості його уникнення та наявності можливості кількісного та якісного вимірювання результату його впливу на процес функціонування підприємства [1, с.9; 66,с.6].

Слід зазначити, що більшість вчених розглядає ризик як негативне соціально-економічне явище, що характеризується скороченням рівня прибутку, зменшенням кінцевого фінансового результату, зростанням рівня додаткових втрат та приведення до небажаних результатів. Однак, слід зауважити, що на практиці, ризик у конкретних випадках, навпаки, здійснює позитивний вплив на процесу функціонування підприємства або окремих бізнес-процесів, що пов'язано з характером ризику, типом прояву, специфікою діяльності підприємства, тощо.

Автор Короткова Є.М. у навчальному посібнику «Антикризове управління» відзначає, що поняття ризик включає в себе не тільки втрати та потенційний збиток, що виникає в результаті прояву наслідків ризику, а й вигоду та отримання прибутку, які потенційно можуть бути отриманими в результаті дій, обумовлених ризиком [36, с.72]. Таку ж думку поділяють дослідники Половкін П. та Зозолук А., які визначають що ризик є дієвим інструментом та додатковим стимулом для отримання додаткової частини прибутку. Тобто, в даному випадку, ризик розглядається як важіль впливу на рішення щодо прийняття ризику та свідомий крок до його прийняття [50, с.73]. Автор Сенейко Ю.В. вважає, що ризик є процесом настання ситуації, що характеризується відхиленням від зазначеного рівня або можливість збереження його незмінного стану [59, с.208].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що ризик може мати як негативні, так і позитивні наслідки, оскільки може призводити як до скорочення фінансового результату та отримання збитку, так і до отримання вигоди від настання цих подій.

Одним з важливих аспектів визначення сутності поняття «ризик» є сприйняття підприємцем факту його настання поза бажанням чи небажанням його прояву. Так, наприклад, вчений Ястремський О.І. у своїх працях зазначає, що ризик виникає виключно в умовах невизначеності в результаті прийняття рішення підприємцем, який перебуває у стані очікування в результатах таких рішень та зацікавлена в них [71, с.11]. Автор Особвська Г.В. відмічає, що ризик слід сприймати як виробничу ситуацію, яка пов'язана з елементом невизначеності та ймовірності його настання [46, с.227].

Досить оптимізоване трактування дає автор Машина М.І., яка визначає ризик як економічною категорією, як пов'язана з можливістю подолання елементу невизначеності та випадковості неминучого його настання та відображає рівень досягнення заплановано результату розвитку подій [42, с.21].

Таким чином, дослідивши тлумачення сутності поняття «ризик» різними авторами можна визначити наступне поняття: «ризик – це категорія невизначеності, яка характеризується елементами випадковості та ймовірності настання, має позитивні та негативні сторони та потребує розробки механізму його профілактики, запобігання, страхування та нейтралізації його наслідків». Для ефективного функціонування підприємства з урахуванням особливостей його діяльності особливу увагу слід приділяти впливу зовнішнього середовища на основні бізнес-процеси, досліджувати конкурентне оточення та внутрішнє середовище його функціонування, зважаючи на рівень впливу кожного чинника на результуючий показник, враховувати потенційні можливості та загрози, які здійснюватимуть планомірний вплив на компанію та своєчасно реагувати на зміни економічного простору та ринкову ситуацію. Саме через своєчасність, актуальність прийняття управлінських рішень, вміння вмикати адаптаційний механізм можливе створення передумов для мінімізації ризику та його потенційних наслідків.

1.2. Класифікація ризиків у підприємницькій діяльності

В економічній літературі існує велика кількість класифікацій ризиків, які відрізняються своєю сутністю, характерними ознаками, особливостями, специфікою ранжування та іншими аспектами. Процес функціонування будь-якого суб'єкту господарювання супроводжується багатьма ризиками, які здійснюють неминучий вплив на процес прийняття рішень, визначення векторів розвитку та подальших коригувальних дій підприємства.

Узагальнена класифікація ризиків може буде представлена у наступному вигляді (рис.1.1).

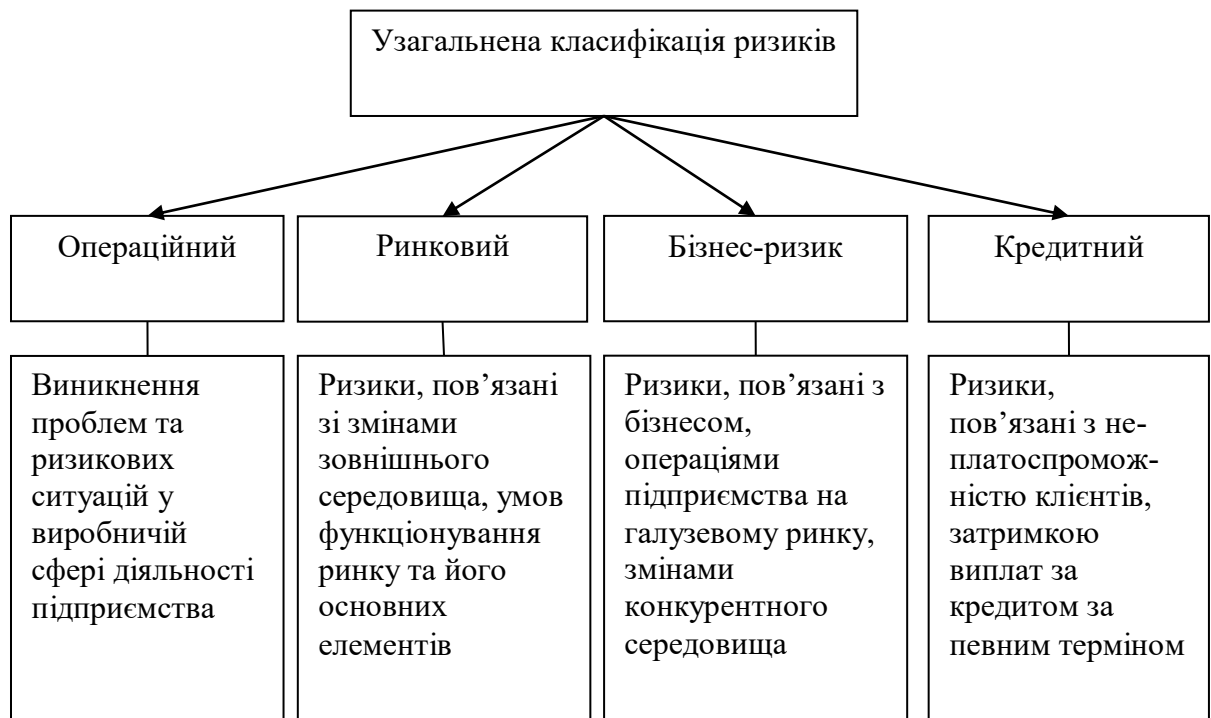

Рис.1.1. Узагальнена класифікація ризиків у підприємницькій діяльності

Джерело: побудовано на основі [55, с.541]

Вищезазначена класифікація має узагальнений характер та сформована в залежності від сфери прояву ризику. Автор Донець Л.І. визначає, що ризик має декілька особливостей та характерних ознак, серед яких наступні: ризики в умовах сучасності носять глобальний характер та не обмежуються виключно локальним рівнем, через що виникає проблема трансформації основних бізнес-процесів та закономірностей економічних явищ; найчастіше виникає потреба у прийнятті рішень за принципом єдиноначальності; виникає ринковість економічних відносин, яка характеризується динамічністю середовища функціонування підприємства та змінами конкуренції, рівня попиту, системою ціноутворення тощо; ризик поступово трансформується в категорію «товар» через можливість страхування ризику та отримання грошової компенсації у разі настання страхового випадку [45, с.116]. До речі, вченими було приділено багато уваги саме страхуванню ризиків, серед яких праці таких авторів: Гришова І.Ю. [17], Гудзь О.Є. [18], Дмитренко О.М. [20], Клапків М.С. [32] та ін.

Ще одна група авторів виділяє чотири групи ризику, серед яких:

виробничий ризик, сутність якого за П. Грабовим полягає у відсутності можливості або невиконання компанією фінансових обов'язків відповідно до умов договору;

фінансовий ризик полягає у неспроможності нести фінансові зобов'язання перед інвестором в результаті обігу грошових або майнових ресурсів в процесі функціонування суб'єкту господарювання;

інвестиційний ризик характеризується скороченням споживчої вартості інвестиційно – фінансового портфеля, що складається з ринку цінних паперів та грошових коштів;

ринковий ризик супроводжується зміною ринкових процентних ставок як національної, так і іноземної валюти [13, с.82].

Дана класифікація має певну схожість з узагальненою класифікацією ризиків. Однак, в даному випадку, введена категорія інвестиційних ризиків, які передбачають інвестиції, цінні папери та фінанси. Тобто, категорія ризиків розглядається у більш вузькоспеціалізованому контексті.

Автори Єлейко Я.І, Машина Н.І. та Вітлінський В.В. дотримуються думки, що ризики слід класифікувати за наступними ознаками (рис.1.2).

Автор Івченко І.Ю. зазначає, що ризики слід класифікувати за іншими ознаками, серед яких автор виділяє наступні:

за родом виникнення ризикових ситуацій: природні, що виникають внаслідок природних процесів, техногенні та змішані, що поєднують в собі вищезазначені ризики;

за характером діяльності та функціонування суб'єкту господарювання: підприємницькі, що виникають внаслідок активної діяльності підприємницького сектору економіки; фінансові, що характеризуються низьким рівнем фінансової стійкості, фінансової автономії, платоспроможності та низьким рівнем ефективності використання фінансових ресурсів; комерційні, що виникають в результаті здійснення комерційної діяльності; інвестиційні, що характеризуються низьким рівнем повернення грошових коштів та невиплатою дивідендів; промислові, що

виникають в результаті операційної діяльності на промислових підприємствах; професійні, які виникають в результаті низької кваліфікації персоналу та інших причин, пов'язаних з використанням кадрового потенціалу підприємства;

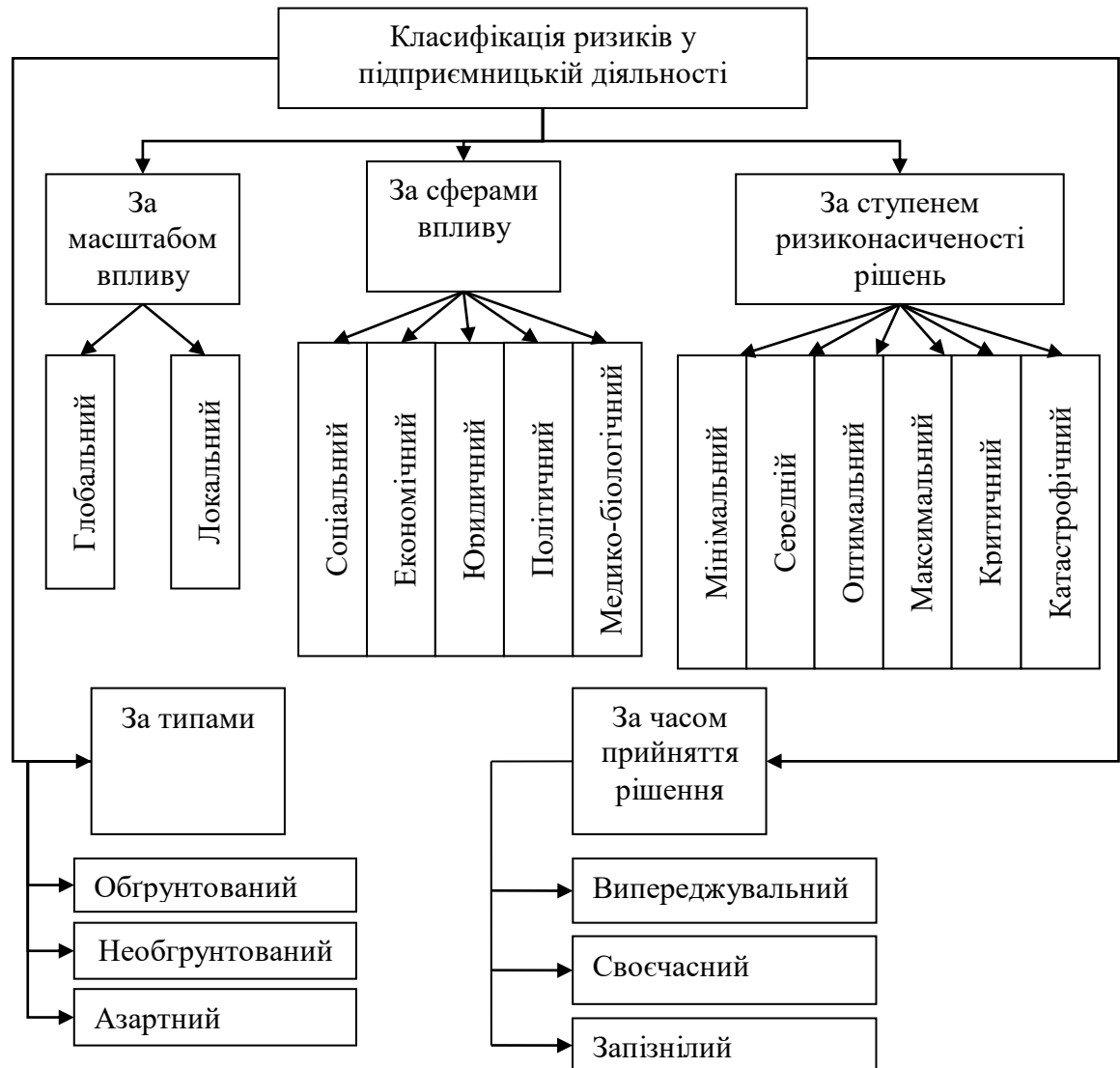

Рис.1.2. Класифікація ризиків у підприємницькій діяльності

Побудована на основі [22, с.36; 42, с. 11; 8, с.46]

за природою об'єктів розрізняють майнові ризики, пов'язані із настанням ризикових ситуацій, що стосуються майна та майнових відносин; ризики, пов'язані із спричиненням збитків життю та здоров'ю фізичних осіб. При цьому, слід зазначити, що останній вид ризику можливо мінімізувати або

нейтралізувати за допомогою страхових компаній, що спеціалізуються на страхуванні майна та страхуванні життя населення;

за характером обліку ризику визначають внутрішні ризики, що виникають у межах конкретного підприємства, та зовнішні ризики, на які суб'єкт господарювання вплинути не може, але які негативно впливають на кінцевий фінансовий результат та сукупний результат діяльності підприємства;

за терміном дії: ретроспективні, поточні та перспективні в залежності від часу, протягом якого цей ризик здійснює вплив на кінцевий результат;

за характером наслідків: чисті та спекулятивні;

за ступенем: допустимі ризики, що характеризуються нормативним рівнем ризику; критичні, що граничать на межі нормативних значень; катастрофічні, що трансформують основні процеси та вкрай негативно впливають на процес функціонування підприємства або економіки країни в цілому.

Вчений Івченко І.Ю. [27, с. 32–36] розглядав більш розширену класифікацію ризиків, які представлені на рис.1.3.

Автором Устенко О. запропоновано власне трактування класифікації ризиків у підприємницькій діяльності, додаючи наступні характерні ознаки:

з урахуванням типу підприємницької діяльності: комерційний та некомерційний;

за рівнем та характером виникнення: організаційний, галузевий, міжгалузевий, регіональний, національний, міжнародний;

за причинами виникнення: з елементом невизначеності, недостатній рівень інформованості, суб'єктивні дії та рішення;

рівень реалізації ризику: реалізовані та очікувані, але нереалізовані;

своєчасність прийняття ризикових рішень: профілактичні, поточні та запізні;

аудиторська група, яка відповідає за процес та результат прийняття рішень: індивідуальні (у разі прийняття рішення одноосібно), групові (у разі колективного прийняття рішення);

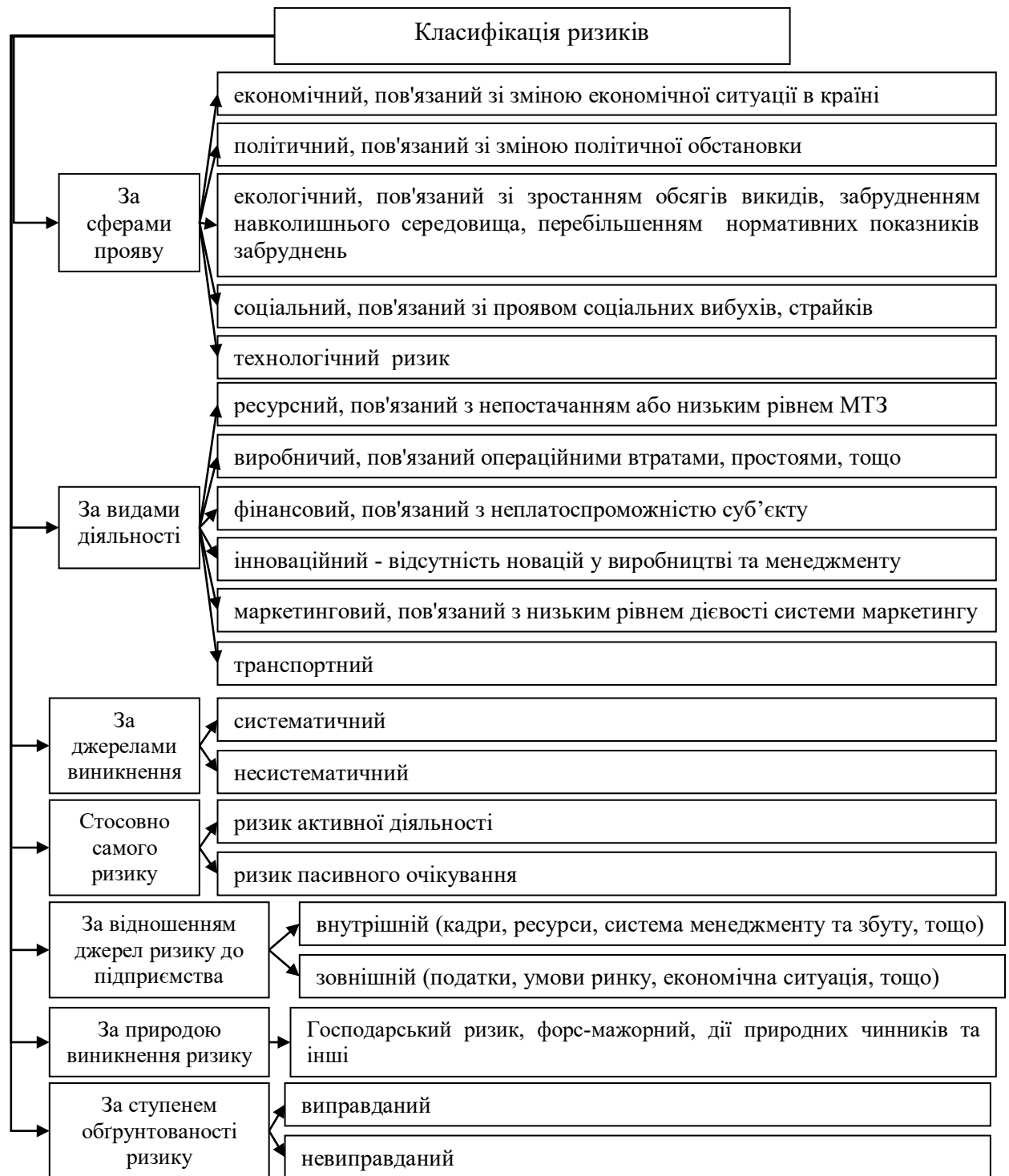

Рис.1.3. Класифікація ризиків за С. Ільяшенко

Джерело: побудовано на основі [28, с.15–17]

за прогнозованістю: прогнозовані (ті, що можна передбачити та кількісно оцінити), частково прогнозовані (ті, що можна передбачити, але неможливо достеменно оцінити), непрогнозовані (ті, які передбачити неможливо);

за ступенем впливу на діяльність підприємства: негативні (які мають виключно негативний характер), нульові (ті, що дозволяють отримати нульовий фінансовий результат), позитивні (які мають певний рівень прибутковості та характеризуються вигодою) [63 с.42].

Характерною ознакою даної класифікації є її дрібність та багатогранність, однак, слід зауважити, що певні групи ризиків перетинаються між собою та мають відноситися до інших класифікаційних ознак, дублюючи один одного та створюючи неоднозначність тлумачень. Для більш об'єктивної класифікації слід зважати на специфіку діяльності суб'єкту господарювання та, в залежності від особливостей його функціонування, формувати ризики з урахуванням кількісної оцінки ризику.

Крім того, існує дещо інша класифікація ризиків, яка носить більше національний характер, ніж локальний (рис.1.4).

Таким чином, за рис.1.4 можна виділити 2 основні групи ризиків, що мають власну характеристику, залежать від специфіки діяльності та прояву, рівня впливу на кінцевий результат діяльності суб'єкту господарювання та визначає вектор подальшого розвитку підприємства.

Якщо розглядати промислові підприємства, які складають основу макроекономічного розвитку та національної економіки, то тут виділяють інші групи ризиків, які більше спрямовані на виробничі процеси та ризики, пов'язані з операційною підсистемою діяльності суб'єкту господарювання. На рис.1.5 проілюстрована класифікація ризиків промислового підприємства.

Техніко-операційні ризики характеризуються основною діяльністю промислового підприємства, пов'язану з його операційною діяльністю. Дана категорія ризиків здійснює найбільший вплив на основні бізнес-процеси та передбачає наявність ризиків кожної підсистеми даної сфери функціонування підприємства. Основними ризиками в даній категорії є наступні:

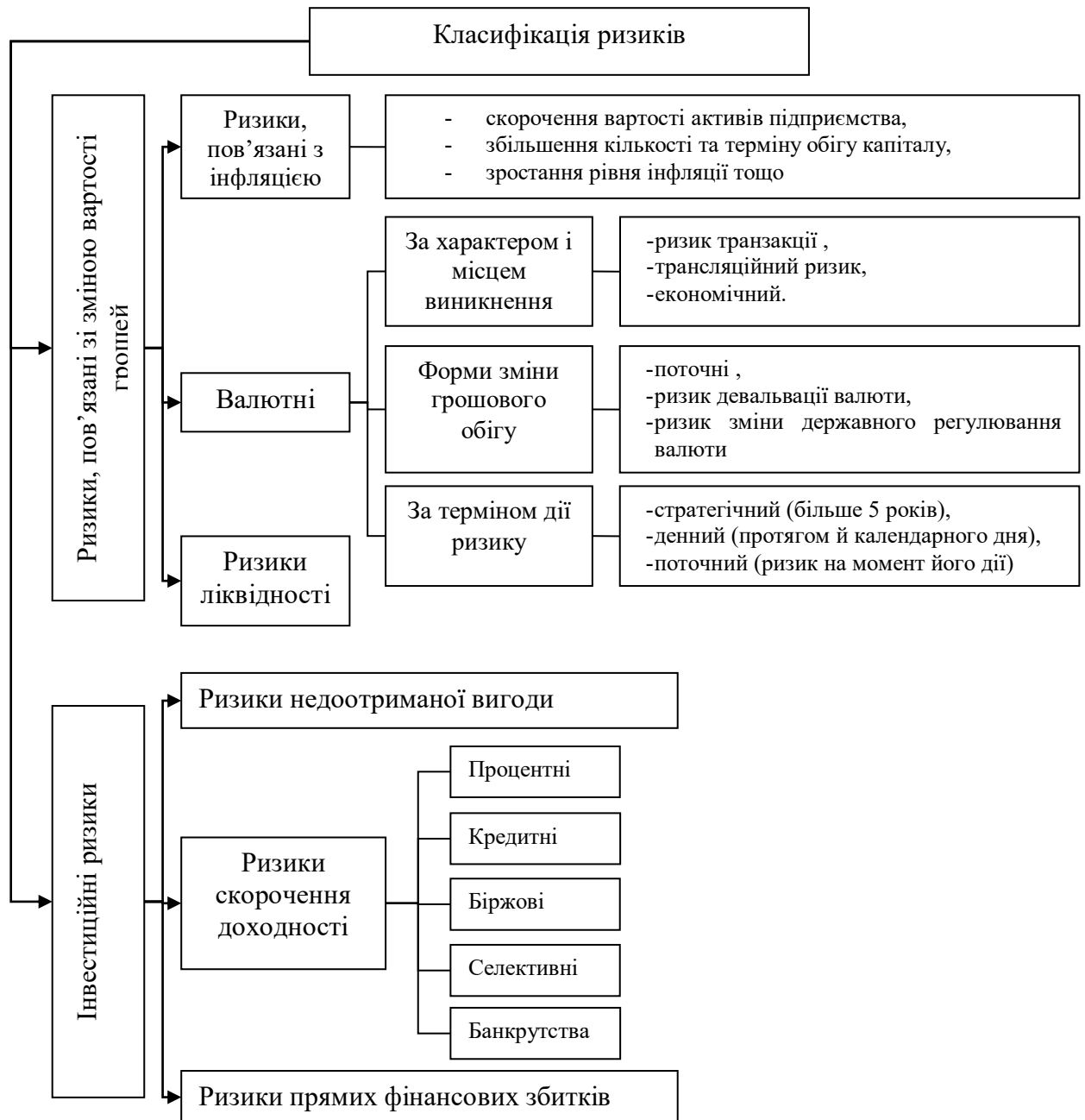

Рисунок 1.4. Класифікація ризиків у підприємницькій діяльності

технологічні ризики – ризики, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням та рівнем модернізації виробничих ресурсів та основних засобів;

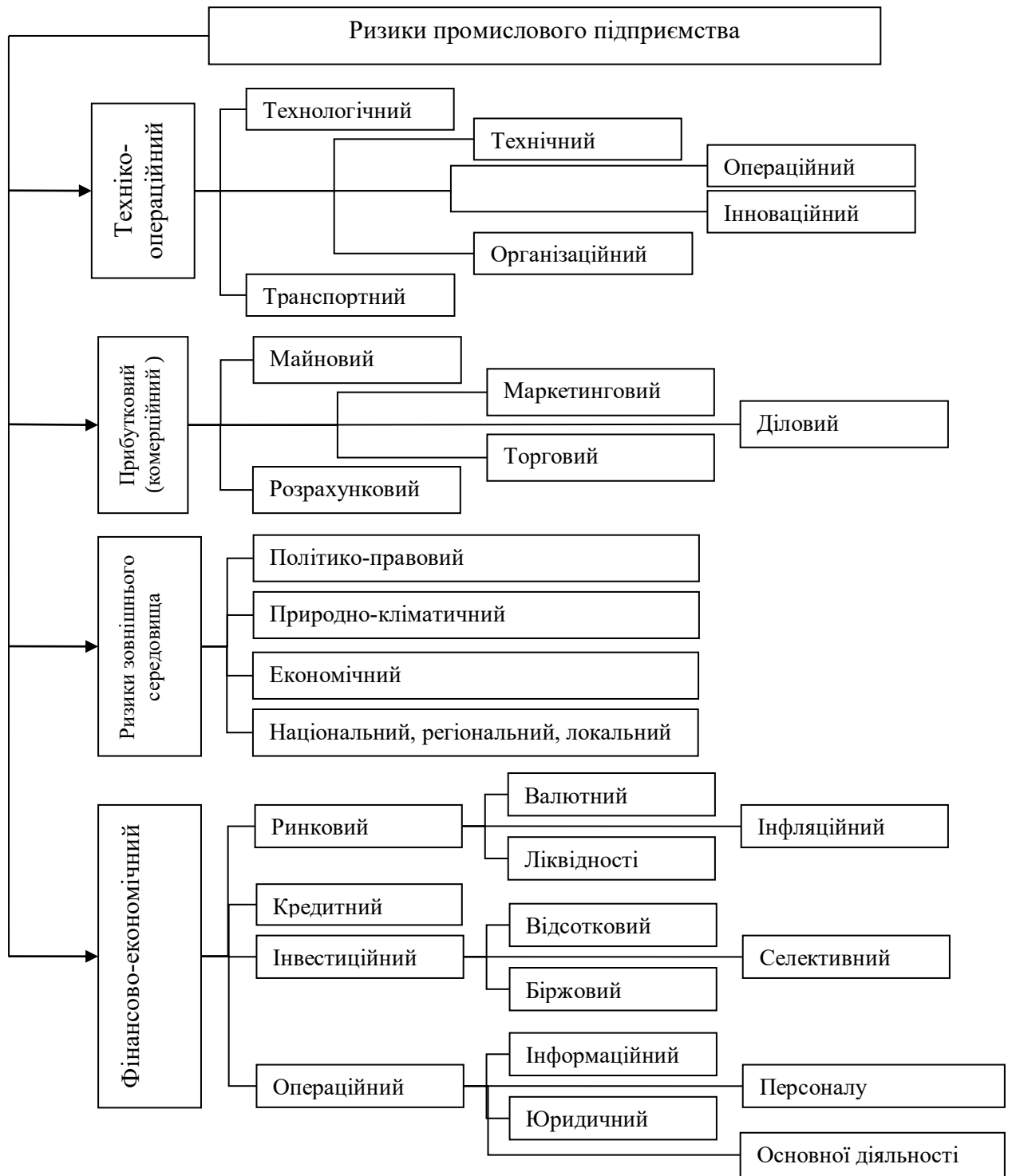

Рисунок 1.5. Ризики промислового підприємства [37, с.98]

технічні ризики – ризики, пов’язані з потенційними втратами в процесі виробництва в результаті настання аварійний ситуацій, виникнення простоїв в результаті проведення ремонту устаткування та ін.;

операційні ризики – ризики, пов’язані з недотриманням послідовності виконання операційних процесів, внаслідок чого виникають стагнаційні процеси та зупинка виробничого процесу;

інноваційні ризики – пов’язані з відсутністю інноваційного розвитку або невдалого застосування інноваційних продуктів в процесі виробництва та функціонування підприємства;

організаційні ризики – ризики, пов’язані з неоптимальною структурою управління, внаслідок чого виникає дублювання операцій та фінансові втрати;

транспортні ризики – ризики, пов’язані з неефективною системою логістики та виникнення потенційних втрат внаслідок порушення трансферу продукції.

Крім того, автори Савчук В. П. [57], Калініна О. М. [29], Нусіянов В. Я. [44], Поддєрьогін А. М. [49], Шиянов І. А. [68], Кленова І. [33], Жадько К. С. [23] та ін. зробити значний внесок у визначенні класифікації ризиків саме для промислового підприємства.

Комерційний ризик або ризик прибутковості пов'язаний, насамперед, з загрозами недоотримання прибутку внаслідок неефективності системи менеджменту, відсутності раціональної організаційної структури, фінансово-економічними складнощами. Тобто, даний вид ризику має сукупний характер та проявляється внаслідок комплексного впливу факторів на кінцевий фінансовий результат, включаючи не тільки чинники внутрішнього середовища, а і зовнішнього середовища та конкурентного оточення, оскільки дані компоненти визначають рівень ефективності функціонування підприємства та рівень його прибутковості. В даній групі ризиків виділяють наступні види:

майнові ризики – ризики, пов’язані з пошкодженням або втратою майна, що призвели до фінансових збитків. Такі ризики можуть проявлятися в у втраті майна, так і розірванням договірних майнових відносин;

торгові ризики – ризики, пов’язані з потенційними втратами від факту наявності заборгованості клієнтів у зв’язку з виникненням фінансових складностей;

маркетингові ризики – ризики, пов’язані з умовами ринкових відносин, конкурентним середовищем, дальнім оточенням, які здійснюють планомірний вплив на процес функціонування підприємства. Крім того, одним з найбільших маркетингових ризиків визнано ризик отримання недостовірної інформації або отримання недостатньої інформації, які значно ускладнюють та провокують трансформацію маркетингових рішень, які в кінцевому результаті, видозмінюють маркетингові рішення;

ділові ризики – ризики, пов’язані зі скорочення використання трудового потенціалу підприємства, зниженням ефективності роботи суб’єкту господарювання внаслідок порушення ділових стосунків з іншими контрагентами;

розрахункові ризики – ризики, пов’язані з несвоєчасними розрахунковими операціями, відсутністю можливості здійснення розрахунків за фінансовими зобов’язаннями, зростанням рівня дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

Дослідженням інвестиційних ризиків займалися такі вчені: Р.Л. Карпінський [30] А.О. Єпіфанов [47], Л.С. Шапкін [67], Б.М. Щукін [71].

Фінансово-економічна група ризиків полягає у виникненні ризиків у сфері фінансово-економічних відносин, до яких відносяться ризики неплатоспроможності; кредитні ризики у вигляді зростання відсоткових ставок за кредитами, зростання кількості боржників та ін; інвестиційні ризики, пов’язані зі скороченням процесу інвестування, зниження інвестиційної привабливості суб’єкту господарювання, скорочення дивідендів за інвестиціями та ін.

Ризики зовнішнього середовища полягають у здійсненні негативного впливу на процес функціонування підприємства, на які компанії не має можливості вплинути та змінити ринкову ситуацію. Єдиний спосіб

нейтралізації негативних наслідків чинників зовнішнього середовища – пристосуватися до динамічного зовнішнього середовища. Багато вчених займалися дослідженням саме цієї групи ризиків, серед яких Валігура Н.М [5], Грачева М.В. [15], Джелялова Н.Б. [19], О.Є. Користін [21], Захаріна О.В. [25], Малік М.Й. [40], Донець Л.І. [45], Приймак І. [51], Соколенко В. [61] та ін. (таб.1.1)

Таблиця 1.1 – Відмінності видів функцій ризику

№ з/р	Функція	Позитивний вплив	Негативний вплив
1	2	3	4
1.	Регуляторна	1. створення умов для розвитку підприємства шляхом впровадження інноваційних продуктів та інструментів управління підприємством 2. розробка дієвих важелів впливу на ризики 3. створення адаптаційних механізмів мінімізації ризиків	виникнення простоїв через настання ризикових ситуацій та скорочення рівня прибутковості підприємства
2.	Аудиторська	настання ризикових ситуацій супроводжуються необхідністю проведення детального аналізу, аудиторських операцій, балансових та інших перевірок з метою максимізації фінансового результату та створення передумов для проведення профілактичних заходів	ймовірність виникнення збитків або додаткових втрату вигляді штрафних санкцій та додаткового податкового навантаження в результаті виявлених
3.	Інноваційна	дозволяє застосувати інноваційні продукти та інструменти підвищення ефективності діяльності підприємства через їхнє впровадження в процес функціонування підприємства	ймовірність фінансових втрат внаслідок відсутності відповідної кваліфікації у працівників під час виконання операцій із застосуванням інноваційних технологій
4.	Захисна	Процес функціонування підприємства супроводжується створенням захисних бар'єрів задля забезпечення сталості розвитку суб'єкту господарювання та захисту від негативного впливу зовнішніх чинників на діяльності компанії	

1	2	3	4
5.	Стимулююча	Настання ризикових ситуацій супроводжується розвитком та розробкою механізму адаптації до умов динамічного середовища та стимулює розробку нових дієвих форм управління ризиками	ймовірність нагромадження ризиків та породження нових типів ризиків
6.	Компенсуюча	ймовірність отримання додаткового джерела доходу підприємством у разі позитивного впливу на кінцевий фінансовий результат діяльності підприємств, внаслідок чого виникає синергічний та компенсуючий ефект	
7.	Соціально-економічна	у процесі ринкової діяльності ризик і конкуренція дозволяє виділити соціальні групи ефективних власників у громадських класах, а в економіці – галузі діяльності, в яких ризик прийнятний для запобігання прояву ризику	

Отже, ризики відрізняються за своїм складом, рівнем впливу, дією, факторами розвитку, впливом на основну діяльність та кінцеві результати діяльності підприємства, специфікою та сферою прояву, чим пояснюється різниця між тлумаченнями та визначенням класифікацій різними авторами. Оскільки ризики здійснюють як негативний, так і позитивний вплив на процес функціонування бізнес-одиниць, кожний вид ризику виконує функції, притаманні саме йому, тобто, сукупність властивостей, що здійснюють певні задачі. Автори Реверчук С.К. [53], Шарапов О.Д. [54], Рудашевский В.Д. [56], Севрук В.Т. [58] досліджували питання впливу ризику на господарську діяльність підприємства. Отже, позитивні та негативні вектори виконання функцій ризику під час виконання основної діяльності підприємства.

1.3. Методи оцінки ризиків у підприємницькій діяльності

Оцінка ризиків у сучасних умовах функціонування суб'єктів господарювання є необхідною умовою для проведення запобіжних заходів щодо підвищення ефективності його діяльності. У науковій літературі існує декілька способів оцінки ризику в залежності від напрямку та виду ризику. Однак, єдиного універсального підходу до комплексного визначення рівня ризику підприємства немає. Тому, найбільш обґрунтованим підходом є визначення рівня кожного виду ризику, який потенційно може виникнути на підприємстві.

Для більш оптимізованого процесу управління ризиками слід керуватися основними принципами стратегічного розвитку системи управління ризиками на підприємствах, запропонованих автором Проскуровою В.Ф. Автор визначає, що основними принципами є наступні:

системність, яка передбачає оцінку ризиків системно, тобто, комплексно, оскільки підприємство, на думку автора, слід сприймати як загальну систему, зміна одної підсистеми з яких неминуче призведе до зміни іншої, що порушує цілісність системи;

безперервність, яка полягає у систематичному, планомірному аудиті потенційних ризиків;

баланс відповідальності та аналітики ймовірності настання ризикової ситуації;

багатогранність, яка полягає у наявності множинної кількості варіантів розвитку подій на випадок настання ризикової ситуації;

проактивність [52, с.601].

Зазначені принципи є найбільш релевантними в системі управління ризиками та їх дотримання уможливорює уникнення небажаних наслідків прояву впливу на здійснення основних бізнес-процесів, які, в кінцевому результаті, призведуть до підвищення ефективності функціонування суб'єкту господарювання.

Процес управління ризиками передбачає наявність послідовних фаз, проходження яких дає змогу більш об'єктивно оцінити потенційний ризик. Послідовність етапів управління ризиками проілюстровано на рис.1.6.

В економічній літературі визначають методи оцінки ризиків із застосуванням кількісних та якісних показників. Застосування обох методів оцінки дозволяє отримати найбільш повну, об'єктивну характеристику ефективності функціонування досліджуваної системи діяльності підприємства. Науковці умовно розділити всі способи оцінки ризиків на 3 рівновеликі групи:

1) якісні методи оцінки ризику, до яких відносять:

метод конкретизації видів ризиків, який застосовується задля збору та детального дослідження первинної інформації про потенційний проект та, відповідно, можливі ризики, які можуть виникнути в процесі його подальшої реалізації та впровадження. Даний спосіб оцінки ризику потребує багато часових та фінансових ресурсів на отримання відповідної інформації, яка, в конкретних випадках, не відповідає певним вимогам;

метод аналогій, сутність якого полягає у тому, що за конкретними ознаками відбувається порівняння проекту, що планується впровадити, із вже реалізованими проектами. Даний метод потребує високого рівня інформованості та певного ступеня доступності та повноти інформації з метою прийняття максимально економічно обґрунтованого рішення;

причинно-наслідковий аналіз, сутність якого полягає у виявленні ризикових подій, їхньому аудиті та розробці рекомендації щодо їхнього управління. Даний спосіб управління ризиками дозволяє збільшити варіативність розвитку подій та провокує зростання кількості інвестиційних партнерів.

метод «події - наслідки», сутність якого полягає у виявленні ризикових подій та оцінки їхніх наслідків та прояву.

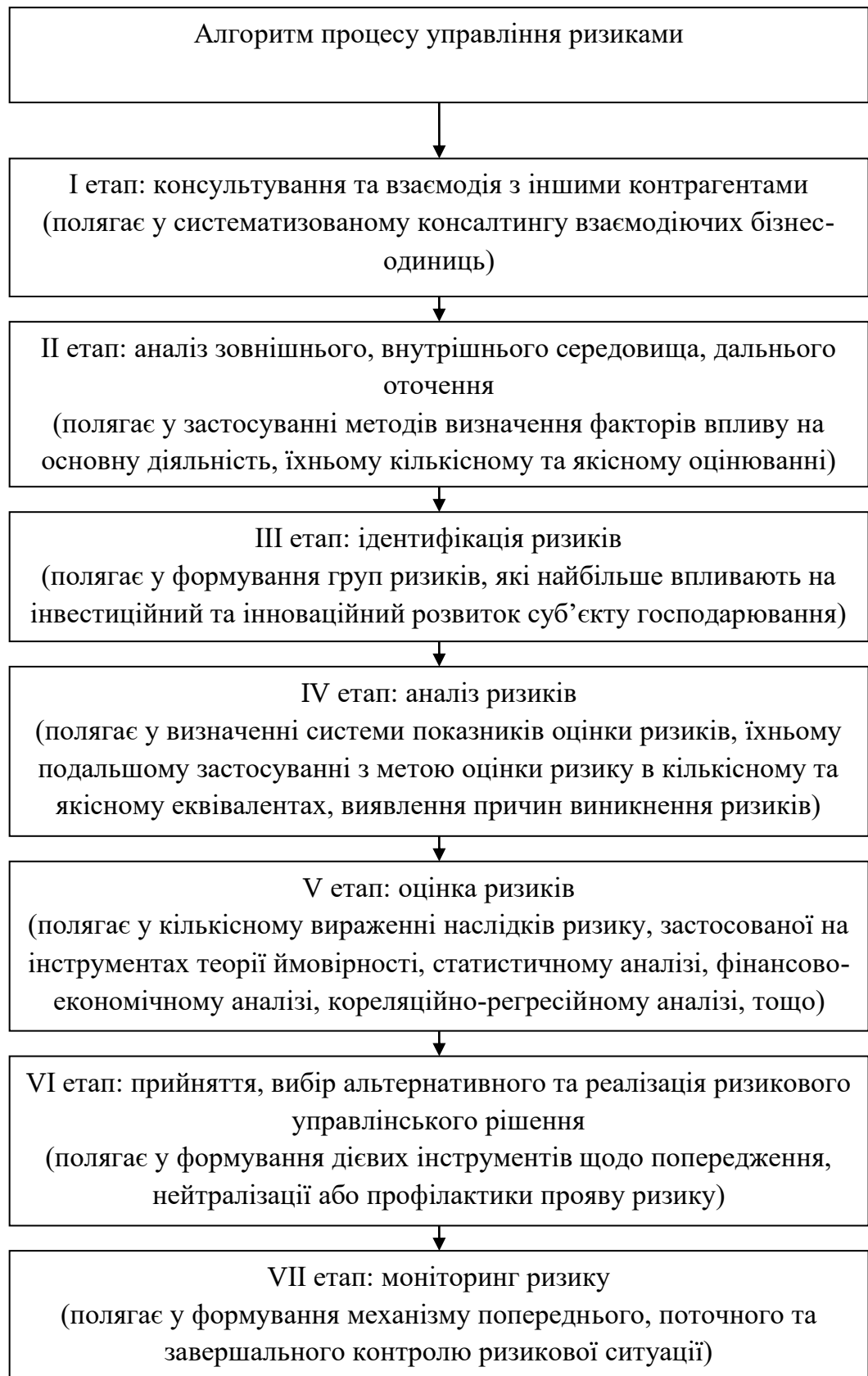

Рис.1.6. Процес управління ризиками у підприємницькій діяльності
метод експертних оцінок, сутність якого полягає у суб'єктивній оцінці
групи експертів конкретної події із застосування статистичних та

математичних методів оцінки ризику. Даний метод дозволяє врахувати велику кількість чинників та не потребує значних фінансових ресурсів для проведення такої оцінки;

метод створення профілю ризиків, сутність якого полягає в оцінці ризиків майбутнього проекту за основними параметрами відповідно до встановлених шкал. Потім отримані результати зводять та, із застосуванням методу порівняння, визначають рівень відповідності з еталонним проектом. Даний спосіб характеризується своєю ілюстративністю та високим рівнем візуалізації.

2) методи кількісного аналізу:

метод коригування норми дисконтування, сутність якого полягає у зростанні рівня дисконтування відповідно до сукупності ризиків, які визначають ефективність проект. Недоліком даного методу є недостатня універсальність через відсутність можливості врахування зміни рівня ризику в ході реалізації та впровадження проекту;

метод достовірних еквівалентів, сутність якого полягає у коригування із застосування методу експертних оцінок грошових потоків. Недоліком даного методу є високий рівень суб'єктивності отриманих значень;

аналіз показників ефективності та динаміки грошового потоку, сутність якого полягає в оцінці рівня автономії та запасу міцності потенційного проекту;

аналіз чутливості, сутність якого полягає у визначенні параметрів проекту із застосування техніко-економічних методів з метою визначення найбільш релевантних та впливових ризиків. Перевагою даного методу є можливість виявлення параметра, через який проект перетинає нижнє граничне значення та отримує статус збиткового;

метод сценаріїв, сутність якого полягає у формуванні альтернативних варіантів розвитку подій, сценаріїв реалізації проекту за основі техніко-економічних параметрів;

метод імітаційного моделювання, сутність якого полягає у формування фінансової моделі на основі кореляційно-регресійного аналізу, за допомогою якого встановлюється щільність та тіснота зв'язку між параметрами проекту. Даний метод є досить точним, однак, потребує спеціального програмного забезпечення та характеризується високим рівнем трудомісткості.

Застосування того чи іншого методу здійснюється в залежності від ризикової ситуації, специфіки функціонування суб'єкту господарювання, особливостей проекту та інших чинників, що визначають характер проекту [52, с.603].

Ризик, як економічна категорія, має власний життєвий цикл, який передбачає проходження послідовних етапів розвитку, впливу факторів, дії цих факторів, які в сукупності, змушують підприємства адаптуватися до трансформованих умов функціонування суб'єкту господарювання. До основних фаз життєвого циклу ризику відносять наступні:

- 1) виявлення потенційності настання ризикової ситуації;
- 2) прояв перших елементів ризику;
- 3) розгортання ризику;
- 4) нейтралізація або мінімізація наслідків ризику;
- 5) занепад об'єкту ризику [7, с.22-23].

Отже, сьогодення функціонування будь-якого суб'єкту господарювання неминуче супроводжується ризиком. Успішність та ефективність функціонування підприємства залежить від його спроможності швидко та своєчасно реагувати на зміни, обумовлені настанням ризикових ситуацій.

Таким чином, адекватна оцінка ризику, всебічний кількісний аудит та виявлення ймовірності його настання є запорукою ефективного функціонування суб'єкту господарювання та досягнення запланованого рівня прибутку.

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО – АНАЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «ШАХТОУПРАВЛІННЯ «ПІВДЕННОДОНБАСЬКЕ №1»

2.1. Загальна характеристика функціонування ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1»

Сьогодення економічного простору характеризується низкою чинників, які визначають вектор розвитку конкретного економічного явища, кожен з яких, в свою чергу, формує характер виникнення певних закономірностей. Значну роль у системі виникнення непередбачуваних відіграє оцінка ефективності діяльності підприємства, яка впливає на результативність функціонування економіки на національному, регіональному та локальному рівнях. Промисловість економіки є індикатором її ефективності функціонування, адже саме промисловий сектор виступає основним джерелом наповнення ВВП країни. На жаль, сучасний економічний стан характеризується активним розвитком торгівельних та посередницьких організацій та стагнаційними процесами промисловості, особливо вугільної та добувної галузі.

Отже, проаналізуємо ефективність діяльності вугледобувного підприємства на прикладі Шахтоуправління «Південнодонбаське №1», яке знаходиться у м. Вугледар, вул. Магістральна, б.4, Донецької області, Україна.

Метою роботи підприємства є виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг для отримання прибутку.

Основними видами діяльності підприємства є наступні:

46.71 Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами (основний);

05.10 Добування кам'яного вугілля;

05.20 Добування бурого вугілля;

46.14 Діяльність посередників у торгівлі машинами, промисловим устаткуванням, суднами та літаками;

46.63 Оптова торгівля машинами й устаткуванням для добувної промисловості та будівництва;

46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

Основним показником фінансових результатів господарської діяльності є прибуток. Основним плановим документом підприємства є фінансовий план.

Для визначення ефективності функціонування досліджуваного підприємства особливу увагу слід приділити саме оцінці основних показників, що характеризують кожную підсистему його діяльності. На жаль, сучасні промислові підприємства (особливо державної форми власності) перебувають у збитковому стані, що пояснюється недостатньою фінансовою підтримкою таких підприємств, відсутністю інвестиційних впливів в їхній розвиток, які, згодом, призводять до морального та матеріального зносу основних виробничих фондів, зниження якості продукції, ускладнення умов виробництва, погіршення умов праці, зростання рівня плинності кадрів та, як наслідок, зниження ефективності функціонування підприємства в цілому. Отже, своєчасний комплексний аналіз дозволить виявити проблемні зони, прогалини у в процесі виробництва, так і в процесі управління для проведення коригувальних дій векторів, які потребують негайної трансформації.

Однією з найбільш значущих груп показників функціонування суб'єкту господарювання є техніко-економічні показники, які дозволяють оцінити результуючі показники діяльності підприємства. Оцінка техніко – економічних показниківДП «Ш/у «Підвенно-Донбаське №1» наведена у табл.2.1.

Таблиця 2.1 - Динаміка основних техніко-економічних показників діяльності ДП ш/у «П-Донбаське №1»

Назва показника	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Зміна (2018 / 2017), %	Зміна (2019 / 2018), %
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	360750	607777	606664	Зростання на 68,48%	Скорочення на 0,18%
Інші операційні доходи, тис.грн.	140247	158971	120383	Зростання на 13,35%	Скорочення на 24,27%
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	538612	631697	645639	Зростання на 17,28%	Зростання на 2,21%
Інші операційні витрати, тис.грн.	99086	85783	69978	Скорочення на 13,43%	Скорочення на 18,42%
Середьорічна вартість основних засобів, тис.грн.	437550	423715	418086	Зменшення на 3,16%	Зменшення на 1,33%
Виробничі запаси, тис.грн.	10046	13243	22473	Збільшення на 31,82%	Збільшення на 69,70%
Фінансовий результат від операційної діяльності (дохід/збиток), тис.грн.	-176783	308	-30636	Перехід зі збиткового стану у прибутковий	Перехід зі прибуткового стану у збитковий
Дебіторська заборгованість, тис.грн.	66922	122081	190881	Збільшення на 82,42%	Збільшення на 56,36%
Кредиторська заборгованість, тис.грн.	1151370	1279462	1333808	Зростання на 11,13%	Зростання на 4,25%
Чистий прибуток / збиток, тис.грн.	-168328	-5488	-23702	Скорочення на 86,74%	Скорочення у 4,3 рази

За отриманими даними можна зробити висновок, що дохід від реалізації товарів та послуг у 2018 році проти показника 2017 року збільшився на 68,48%, що пов'язане із зростанням обсягу реалізації продукції, але вже у 2019 році дохід зменшився на 0,18%. Інші операційні доходи мають таку ж тенденцію – зростання у 2018 році на 13,35% та скорочення у 2019 році на 24,27%. Так, у 2018 році відносно показника 2017 року величина інших операційних витрат скоротилася на 13,43% та у 2019 році відносно 2018 року зменшилась ще на 18,42%, що вказує на скорочення обсягів інших статей витрат. Пропорційно зростанню показника виручки від реалізації продукції, послуг, зріс показник собівартості продукції: так, у 2018 році проти показника 2017 року відбулося його зростання на 17,28%, у 2019 році ще на 2,21%. Середньорічна вартість основних засобів зменшилася у 2018 році на 3,16% та у 2019 році на 1,33%, що вказує на скорочення рівня капіталізації підприємства, є негативною тенденцією та вказує про зниження ефективності управління основними засобами на підприємстві. Аналіз показав, що вартість виробничих запасів збільшилася більше, ніж вдвічі, що вказує за збільшення запасів на складах та на наявність затовареності продукції. Однак, враховуючи зростання обсягу виробництва та реалізації продукції, дане збільшення є пропорційним. Результат від операційної діяльності у 2019 році проти показника 2017 року має від'ємне значення, що вказує на збитковість та недоцільність та низький рівень дієвості системи управління фінансовими ресурсами підприємства. Дебіторська заборгованість з кожним роком має тенденцію зростання у 2018 році на 82,42% та у 2019 році на 56,36%, що є негативним аспектом, адже дебіторська заборгованість є джерелом доходу підприємства. Однак, оскільки є дана заборгованість, це вказує на недоотримання виручки від реалізації та скорочення даного джерела доходу підприємства. Відповідно, величина кредиторської заборгованості зросла у 2018 році в порівнянні з 2017 роком на 11,13% та у 2019 році відносно 2018 року ще на 4,25%, що вказує на наявність фінансової залежності від позикових джерел фінансування. Та

результуючий показник – чистий прибуток у 2019 році проти показника 2017 року також характеризується збитковістю, незважаючи на скорочення величини даного показника.

2.2. Оцінка фінансового стану підприємства

Оцінка фінансового стану підприємства є відправною точкою в аналізі його діяльності. Даний аналіз дозволяє визначити основні тенденції розвитку підприємства, виявити його слабкі сторони та провести корегувальні дії щодо підвищення ефективності діяльності досліджуваного суб'єкту господарювання. Основними етапами економічного аналізу фінансового стану підприємства є визначення системи показників, що характеризують фінансовий стан організації, дослідження річної фінансової звітності, розрахунок основних показників та наведення результатів дослідження з розробкою подальших рекомендацій щодо вдосконалення фінансової підсистеми підприємства.

Для оцінки фінансової підсистеми діяльності ДП ш/у «П-Донбаське №1» необхідно проаналізувати показники фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності підприємства, що представлені у табл.2.2.

З табл.2.2 видно, що коефіцієнт оборотності активів за 3 аналізовані роки спочатку у 2018 році збільшився на 54,12%. а у 2019 році відносно 2018 року скоротився на 8,88%. У 2017 році на кожну гривню залучених коштів було реалізовано продукції на 0,64 грн. та у 2019 році даний показник сягнув рівня 0,90 грн.

Коефіцієнт оборотності запасів за 3 роки зріс на 27,39%. Показник 2019 року має найбільше значення. Тобто, у 2019 році запаси обернулися 18,5 разів на рік, в той час як у 2017 році запаси обернулися 14,4 рази. Таким чином, оборотність запасів має динаміку зростання.

Таблиця 2.2 - Аналіз показників ділової активності ДП ш/у «П-Донбаське №1»

№ з/р	Назва показників	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відносне відхилення (2018 / 2017), %	Відносне відхилення (2019 / 2018), %
1.	Коефіцієнт оборотності активів	0,643	0,991	0,903	Збільшення на 54,12%	Скорочення на 8,88%
2.	Коефіцієнт оборотності запасів	14,41	17,45	18,55	Зростання на 21,09%	Зростання на 6,3%
3.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	5,39	4,98	3,18	Скорочення на 7,61%	Скорочення на 36,15%
4.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,31	0,47	0,45	Зростання на 51,61%	Скорочення на 4,26%

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2018 році відносно показника 2017 року скоротився на 7,61%, у 2019 році відносно 2018 року відбулося скорочення ще на 36,15%. Тобто, у 2019 році кошти, вкладені в розрахунки, обернулися 3,18 разів.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості зріс на 51,61% у 2018 році проти показника 2017 року, але вже у 2019 році спостерігається скорочення на 4,26%. Тобто, у 2017 році кредиторська заборгованість обернулася 0,3 рази на рік, в той час як у 2018 році даний показник сягнув рівня 0,47 рази на рік та у 2019 році показник трохи зменшився до 0,45 раз на рік.

Отже, показники ділової активності ДП ш/у «П-Донбаське №1» мають нестабільну динаміку розвитку, що вказує на необхідність оптимізації процесу управління ефективністю діяльності підприємства.

Рентабельність підприємства є одним з найбільш релевантних показників його діяльності, який характеризує рівень ефективності функціонування як суб'єкту господарювання в цілому, так і його окремих підсистем. Для аналізу рентабельності діяльності підприємства необхідні показники чистого фінансового результату, власного капіталу, оборотних коштів, необоротних коштів та інші. Результати розрахунку показників рентабельності досліджуваного підприємства представлені у табл.2.3.

Таблиця 2.3- Аналіз показників рентабельності ДП ш/у «П-Донбаське №1»

№ з/р	Назва показників	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	2	3	4	5
1.	Рентабельність продажів по чистому прибутку, грн	-0,46	-0,009	-0,039
2.	Рентабельність власного капіталу, грн	-0,29	-0,01	-0,04
3.	Рентабельність оборотних активів, грн	-1,444	-0,032	-0,100
4.	Рентабельність необоротних активів, грн	-0,371	-0,012	-0,055

Як видно з табл.2.3, рентабельність підприємства має негативні значення. Так, у 2017 - 2019 роках році рентабельність продажів по чистому прибутку має від'ємні значення, що вказує на збитковість діяльності підприємства. Тобто, у 2017 році з кожної гривні проданої продукції підприємство отримало 0,46 грн.збитку; у 2018 році з кожної гривні проданої продукції підприємство отримало 0,009 грн. збитку, у 2019 році – 0,039 грн.збитку. Оскільки нормативне значення більше одиниці, то це вказує на нерентабельність продажів.

Рентабельність власного капіталу показує величину чистого прибутку в розрахунку на грошову одиницю власного капіталу. Нормативне значення

показника складає 0,2 і більше. Тобто, у 2017 - 2018 роках на кожну гривню власних коштів було згенеровано 0,29 грн. та 0,01 грн. збитку, відповідно, у 2019 році на кожну гривню власних коштів приходить 0,04 грн. збитку. Оскільки даний показник перебуває нижче нормативного значення, це свідчить про вкрай низький рівень рентабельності власного капіталу.

Рентабельність оборотних активів показує величину прибутку / збитку, яка припадає на 1 грн. оборотних активів. У 2017 році на 1 грн. оборотних активів припадає 1,44 грн. збитку. У 2018 році на 1 грн. оборотних активів припадає 0,03 грн. збитку. У 2019 році даний показник сягнув рівня 0,01. Тобто, за 3 аналізовані роки підприємство має негативні значення показника, що вказує на нерентабельність використання оборотних активів на ДП ш/у «П-Донбаське №1».

Рентабельність необоротних активів дозволяє визначити величину чистого прибутку в розрахунку на гривню необоротних активів. Зростання показника є позитивним результатом. За 3 аналізовані роки спостерігається негативна динаміка.

Ще однією групою показників оцінки фінансового стану підприємства є група показників фінансової стійкості підприємства, яка дозволяє оцінити рівень залежності процесу функціонування суб'єкту господарювання від позикових коштів та ступінь забезпеченості власними коштами поточної діяльності компанії. Аналіз показників фінансової стійкості підприємства представлено у табл.2.4.

Таблиця 2.4 - Аналіз фінансової стійкості ДП ш/у «П-Донбаське №1»

№ з/р	Назва показників	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	2	3	4	5
1.	Коефіцієнт автономії	-1,020	-1,085	-0,985
2.	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	-8,091	-6,083	-4,460
3.	Коефіцієнт фінансової стійкості	-0,860	-0,972	-0,934

Динаміка показників дозволяє стверджувати, що

коефіцієнт автономії має від'ємне значення через від'ємність показника власних оборотних коштів. Тобто у 2017-2019 роках компанія здатна профінансувати 0% активів за рахунок власного капіталу, відповідно. Нормативне значення показника складає 0,4 – 0,6. Оскільки даний показник перебуває за межами нормативного значення, це свідчить про неефективність управління активами підприємства;

коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами показує рівень здатності підприємства за рахунок власних оборотних коштів здійснювати фінансування оборотного капіталу. Нормативне значення даного показника 0,1 і вище. У всіх роках показник має від'ємне значення, що пояснюється збитковістю показника власних обігових коштів та вказує на низький рівень фінансової стійкості підприємства і неможливість здійснювати активну діяльність в умовах складності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування компанії;

коефіцієнт фінансової стійкості підприємства показує співвідношення власних та позикових коштів, нормативне значення якого сягає рівня 1. Оскільки даний показник перебуває нижче нормативного значення, то це вказує на низький рівень фінансової стійкості підприємства.

Для проведення аналізу ефективності управління активами підприємства та платоспроможності застосують показники абсолютної, термінової та поточної ліквідності. Показник абсолютної ліквідності дозволяє оцінити рівень платоспроможності в контексті частини короткострокових зобов'язань підприємства, яку воно має фінансову можливість покрити негайно. Зростання даного показника свідчить про зростання ефективності використання фінансових ресурсів підприємства та вказує на позитивну тенденцію його розвитку. Показник поточної ліквідності дозволяє виявити скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. У разі перевищення рівня поточних активів над рівнем поточних зобов'язань підприємство

характеризується як ефективне. Показник швидкої ліквідності характеризує якість активів та є найбільш точним при оцінці рівня платоспроможності підприємства. У разі зростання рівня дебіторської заборгованості ефективність діяльності підприємства знижується, що потребує оптимізації механізму управління фінансовими ресурсами суб'єкту господарювання. Аналіз показників ліквідності наведено у табл.2.5.

Таблиця 2.5 - Показники ліквідності ДП ш/у «П-Донбаське №1»
у 2017-2019 рр.

№ з/р	Назва показників	Нормативне значення	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	2	3	4	5	6
1.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1 – 0,2	0,034	0,030	0,015
2.	Коефіцієнт термінової ліквідності	0,5 – 1 і вище	0,064	0,102	0,156
3.	Коефіцієнт загальної ліквідності	1 – 3 і вище	0,110	0,141	0,183

За даними табл.2.5 можна зробити такі висновки:

коефіцієнт абсолютної ліквідності показує частку поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно. Так, у 2017 році показник абсолютної ліквідності ДП ш/у «П-Донбаське №1» перебував за межами нормативного значення, що вказує на те, що частка поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно, складала 0,034% і майже така частка була і у 2018 році – 0,030%. У 2019 році дана частка становила 0,01%. Отже, рівень абсолютної ліквідності був нижче норми, що вказує на низьку ефективність процесу управління активами підприємства;

коефіцієнт термінової ліквідності дозволяє оцінити здатність підприємства вчасно виконати свої короткострокові зобов'язання за допомогою високоліквідних активів, до яких відносять грошові кошти та

їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції, дебіторську заборгованість і т.д. У 2017 році показник термінової ліквідності складав 0,06, що далеко нормативного значення. Тобто, у 2017 році частка високоліквідних активів підприємства складала 6,4%. Аналогічні показники у 2018 році та у 2019 році 0,102 та 0,156, тобто у 2018 році частка високоліквідних активів складала 10,2%, у 2019 році – 15,6%. Даний показник за всі розглянуті роки перебував за межами нормативного значення, що також свідчить про низьку ефективність управління активами підприємства;

коефіцієнт загальної ліквідності характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних коштів. Отже, за аналізований період досліджуваний показник перебував також за межами нормативного значення, що вказує на низьку ефективність управління фінансовою підсистемою діяльності підприємства.

Таким чином, ДП ш/у «П-Донбаське №1» характеризується як фінансово нестабільне підприємство з низьким рівнем ліквідності активів та рентабельності. На жаль, сьогодення умов функціонування вугледобувних підприємств мають приблизно однакові тенденції розвитку. Збитковість вугледобувних підприємств обумовлена багатьма чинниками, однак, відсутність державної підтримки вугледобувної галузі є найбільш визначальним чинником стагнаційних процесів в промисловості.

2.3. Аналіз використання основних факторів виробництва

Виробнича підсистема функціонування підприємства є найбільш релевантною серед інших, що пояснює доцільність її дослідження. Визначення особливостей здійснення виробничого процесу, оцінка ефективності використання основних засобів дозволяє визначити рівень зносу, придатності основних виробничих фондів, проаналізувати ступінь їх

використання на підприємстві та визначити ефективність функціонування виробничо-технічної підсистеми підприємства в цілому.

Використовуючи показники зносу, оновлення, вибуття основних засобів та фондів, можливо провести аналіз ефективності використання виробничо-технічної підсистеми функціонування ДП ш/у «П-Донбаське №1» (табл.2.6).

Таблиця 2.6 - Аналіз показників ефективності використання основних засобів ДП ш/у «П-Донбаське №1»

№ з/р	Назва показників	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відносне відхилення (2018 р. / 2017 р.), %	Відносне відхилення (2019 р. / 2018 р.), %
1	2	3	4	5	6	7
1.	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,613	0,639	0,659	Зростання на 4,24%	Зростання на 3,13%
2.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,048	0,023	0,018	Скорочення на 52,09%	Скорочення на 21,74%
3.	Фондовіддача, грн	0,824	1,434	1,451	Зростання на 74,03%	Зростання на 1,18%

Дані табл.2.6 дозволяють зробити такі висновки:

показник зносу основних засобів показує рівень морального та фізичного зносу основних засобів підприємства. Рівень зносу основних засобів у 2017 році складав 61,3%, у 2018 році - 63,9%, у 2019 році, відповідно, 65,9%, що на 7,5% більше показника 2017 року. Тобто, спостерігається динаміка до зростання рівня зносу основних засобів, що потребує оптимізації використання основних засобів підприємства;

коефіцієнт оновлення основних засобів у 2017 році складає 0,048 або 4,8%, в той час як рівень оновлення основних фондів у 2018 році склав

20,3%, у 2019 році становив 1,8%. Дана зміна вказує на стагнаційні процеси оновлення та використання основних фондів;

показник фондівіддачі характеризує ефективність використання засобів праці, тобто показує обсяг виготовленої готової продукції в розрахунку на грошову одиницю основних виробничих фондів. Так, у 2017 році на одиницю основних засобів приходить 0,82 грн. продукції, у 2018 році зріс до 1,43 грн. та відповідно, у 2019 році на одиницю основних засобів приходить 1,45 грн. продукції. Тобто, спостерігається тенденція до зростання показника фондівіддачі.

Отже, рівень використання основних засобів на підприємстві у 2017-2019 рр. скоротився, що вказує на низький рівень ефективності функціонування виробничо-технічної підсистеми діяльності ДП ш/у «П-Донбаське №1» та необхідність модернізації обладнання та устаткування на підприємстві.

Для визначення ефективності використання робочого часу підприємства застосовують систему показників, які дозволяють виявити рівень факторів найбільшого та найменшого впливу та результуючий показник – фонд робочого часу. Робочий час регламентується і державою, і роботодавцем. Згідно з Кодексом законів про працю України (ст.50), встановлюється верхня межа тривалості робочого часу: 40 годин на тиждень для нормальних умов праці; для працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці – не більше 36 годин на тиждень (ст. 51). Ця норма має бути реалізована у відповідному режимі робочого часу. На безперервно діючих підприємствах, а також на деяких видах робіт, де за умовами виробництва не може бути додержана встановлена щоденна або щотижнева тривалість робочого часу, допускається за погодженням з профспілковим комітетом запровадження підсумкового обліку робочого часу з тим, щоб тривалість робочого часу за обліковий період не перевищувала нормального числа робочих годин (ст.61).

Баланс робочого часу включає декілька позицій, які складають його основу. Баланс робочого часу ДП ш/у «П-Донбаське №1» представлений у табл.2.7.

З табл. 2.7 слідує, що показники робочого часу фактично відрізняються від планових показників, що вказує на невідповідність плану фактичним значенням. Так, кількість невиходів на роботу фактично перевищило планові показники на 28,6%. При цьому, значно збільшився показник невиходів через хворобу, що свідчить про зростання рівня професійної захворюваності. Дана тенденція негативно впливає на кінцевий фінансовий результат функціонування підприємства через зростання витрат соціального страхування на оплату лікарняних листів та простоїв, з одного боку, та збільшення виробничого навантаження на зменшену кількість працівників, з іншого боку. Слід зазначити, що кількість відпрацьованих днів збільшилася за рахунок зростання тривалості робочої зміни, яка фактично збільшилася на 2,56% порівняно с плановим показником.

Таблиця 2.7. – Аналіз балансу робочого часу підприємства

Показник	2019 рік		Відносне відхилення, %
	План	Факт	
Календарний фонд робочого часу, дн., у т.ч.:	365	365	100,00
- святкові	9	9	100,00
- вихідні	104	104	100,00
Кількість робочих днів	252	252	100,00
Невиходи на роботу, дн., у т.ч.:	28	36	128,57
- чергові відпустки	15	18	120,00
- відпустки на навчання	3	3	100,00
- хвороби	10	15	150,00
- виконання громадських обов'язків	-	-	-
Втрати робочого	3	6	200,00

часу, дн., у т.ч.:			
- простої	3	3	100,00
- прогули	-	3	+3
- страйки	-	-	-
Відпрацьовано, днів	246	243	98,78
Тривалість робочого часу, год.	7,8	8	102,56
Усього тривалість робочого часу, год.	1918,8	1944	101,31

Методом ланцюгових підстановок виконується аналіз фонду робочого часу на ДП ш/у «П-Донбаське №1» та визначається вплив факторів на результуючий показник. Суть методу полягає у визначенні величини впливу кожної з компонент на кінцевий результат підсистеми управління персоналом.

Фонд робочого часу

$$\text{ФРЧ} = \text{Ч}_{\text{впп}} * \text{Д} * \text{ТРД} \quad (2.1)$$

де $\text{Ч}_{\text{впп}}$ – чисельність персоналу, ос.;

Д – кількість відпрацьованих одним робітником днів, дн.;

ТРД – середня тривалість робочого дня, год.

Для аналізу впливу чинника «чисельність виробничо-промислового персоналу» на результативний показник «фонд робочого часу» використовуються наступні формули:

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\text{ч}} = (\text{Ч}_{\text{ф}} - \text{Ч}_{\text{пл}}) * \text{Д}_{\text{пл}} * \text{ТРД}_{\text{пл}} \quad (2.2)$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\text{д}} = (\text{Ч}_{\text{ф}} - \text{Ч}_{\text{пл}}) * \text{Д}_{\text{пл}} * \text{ТРД}_{\text{пл}}$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\text{д}} = \text{Ч}_{\text{ф}} * (\text{Д}_{\text{ф}} - \text{Д}_{\text{пл}}) * \text{ТРД}_{\text{пл}}$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\text{трд}} = \text{Ч}_{\text{ф}} * \text{Д}_{\text{ф}} * (\text{ТРД}_{\text{ф}} - \text{ТРД}_{\text{пл}}) \quad (2.3)$$

Вихідні дані для розрахунку впливу чинників на величину фонду робочого часу представлені у табл.2.8.

Таблиця 2.8. – Вихідні дані для факторного аналізу фонду робочого часу

Показник	2019 рік	
	план	факт
Чисельність промислово – виробничого персоналу, ос.	2440	2372
Кількість відпрацьованих одним робітником днів, дн.	246	243
Середня тривалість робочого дня, год.	7,8	8

$$\Delta \text{ФРЧ}_\text{ч} = (2372 - 2440) * 246 * 7,8 = -130478,4 \text{ (людино-годин)}$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_\text{д} = 2372 * (243 - 246) * 7,8 = -55504,8 \text{ (людино-годин)}$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_\text{трд} = 2372 * 246 * (8 - 7,8) = 116702,4 \text{ (людино-годин)}$$

У 2019 році за рахунок скорочення фактичної чисельності працівників відбулося скорочення фонду робочого часу на 130,4 тис. люд.-год.; за рахунок зменшення фактичного показника кількості відпрацьованих одним робітником днів на відміну від планового відбулося скорочення величини фонду робочого часу на 55,5 тис. люд.-год.; за рахунок зміни тривалості робочої зміни відбулося зростання величини фонду робочого часу на 116,7 тис. люд.-год. Таким чином, у 2019 році на результуючий показник (фонд робочого часу) найбільше негативно вплинуло скорочення чисельності працівників, найбільш позитивно - зростання тривалості робочої зміни.

Отже, можна зробити висновок про значні зміни у структурі витрат на оплату праці персоналу у 2019 році відносно показників 2017 та 2018 років. Таким чином, можна зробити висновок про недостатньо раціональне використання матеріальних ресурсів в контексті розподілу фінансових ресурсів підприємства, що потребує впровадження оптимізаційних заходів щодо кадрової політики підприємства.

2.4. Оцінка ефективності функціонування підсистеми управління персоналом підприємства

Трудовий потенціал підприємства є основою ефективності основних виробничих та управлінських процесів. Саме завдяки персоналу можливо досягнення максимальних результатів функціонування суб'єкту господарювання за умови сприятливого соціально-психологічного клімату, наявності дієвої, ефективної системи оплати праці, нормальних умов праці, наявності соціальних гарантій працівникам та інших чинників.

Згідно Статуту ДП ш/у «П-Донбаське №1» форми і системи оплати праці, норми праці, умови запровадження та розміри надбавок доплат, премій, винагород, інших заохочувальних, компенсаційних, гарантійних виплат встановлюється у колективному договорі з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством. Мінімальна заробітна плата не може бути нижчою від встановленого законодавством України мінімального розміру заробітної плати. Оплата праці працівників підприємства здійснюється щомісяця. При цьому, всі інші платежі здійснюються підприємством після виконання зобов'язань щодо оплати праці.

Відповідно до П(С)БО 26 «Виплати працівникам» доходи персоналу поділяють на поточні, при звільненні, по закінченню трудової діяльності, виплачені інструментами власного капіталу та інші довгострокові. На ДП ш/у «П-Донбаське №1» до поточних виплат персоналу включають наступні елементи:

заробітну плату за окладами та тарифами, інші нарахування з оплати праці; виплати за невідпрацьований час (щорічні відпустки та інший оплачуваний невідпрацьований час);

премії та інші заохочувальні виплати, що підлягають сплаті протягом дванадцяти місяців по закінченні періоду, у якому працівники виконують відповідну роботу, тощо.

На підприємстві здійснюють виплати працівникам, що підлягають сплаті відповідно до положення про досягнення працівником пенсійного віку або за власним рішенням працівника щодо збільшення за власним бажанням.

За показника річної фінансової звітності та статистичної звітності доходи працівників ДП ш/у «П-Донбаське №1» відображають як витрати на утримання робочої сили.

Фонд оплати праці включає наступні компоненти: основна оплата праці; додаткова оплата праці; заохочувальні виплати; компенсаційні виплати; соціальні виплати; інвестиційні доходи. Крім того, основна заробітна плата має включати в себе нарахування винагороди за виконаний обсяг робіт.

Згідно даних річної фінансової звітності ДП ш/у «П-Донбаське №1» спостерігається наступна динаміка чисельності працівників (рис.2.1).

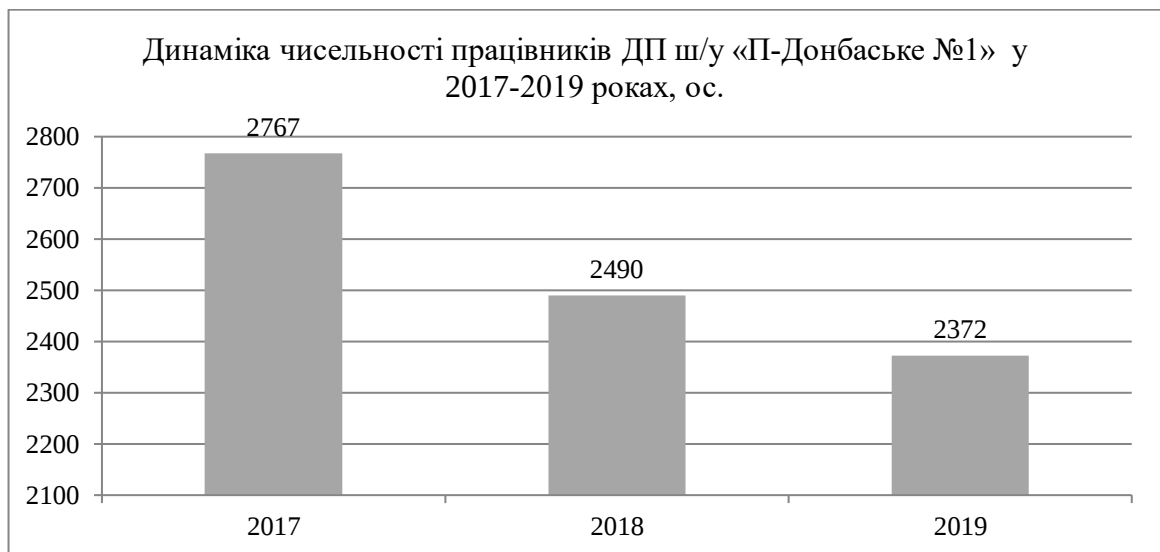

Рис.2.1. Динаміка чисельності працівників ДП ш/у «П-Донбаське №1» у 2017-2019 роках

Отже, за аналізований період відбулося скорочення чисельності працівників 14,27%, що пов'язано зі складнощами праці, затримкою виплат заробітної плати, ускладненими умовами праці, зростанням рівня професійної захворюваності та іншими причинами.

Для визначення структури персоналу на динаміки руху кадрів необхідно використати показники прийняття, вибуття та плинності кадрів на

підприємстві (табл.2.9).

Таблиця 2.9 - Вихідні дані для проведення аналізу динаміки руху
кадрів на ДП ш/у «П-Донбаське №1»

№ з/р	Назва показників	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Абсолютне відхилення, 2017-2019 +/-	Відносне відхилення, % (2018/2017)	Відносне відхилення, % (2019/2018)
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Чисельність працівників, ос.	2767	2490	2372	-395	89,99	95,26
2.	Кількість прийнятого персоналу, ос.	122	144	193	71	118,03	134,03
3.	Кількість звільненого персоналу, ос., з них:	216	290	321	105	134,26	110,69
	звільнено за власним бажанням	45	162	101	56	360	62,35
	за станом здоров'я	51	91	78	27	178,43	85,71
	на пенсію	57	78	34	-23	136,84	43,59
	звільнено за порушення трудової дисципліни	18	19	22	4	105,56	115,79
	загинувши на виробництві	-	2	1	-1	-	50
	інші причини	45	11	85	40	24,44	772,73

Для аналізу руху кадрів на основі вихідних даних проводяться розрахунки показників обороту персоналу з прийняття, вибуття, оновлення, плинності кадрів та стабільності персоналу підприємства. Розрахункові дані представлені у табл.2.10.

За даними табл.2.10 можна зробити наступні висновки

коефіцієнт обороту з прийняття персоналу у 2018 році проти показника 2017 року збільшився на 31,82%, у 2019 році відносно 2018 року зріс ще на 39,66%, що вказує на зростання питомої ваги прийнятого персоналу у структурі кадрів персоналу. Однак, зважаючи на низький рівень прийняття кількості працівників у загальній чисельності персоналу, даний показник є низьким;

коефіцієнт обороту з вибуття персоналу протягом аналізованого періоду збільшився на 48,72% у 2018 році та на 16,38% у 2019 році. Тобто, у 2017 році показник вибуття персоналу становив 7,8%, в той час як у 2018 році та 2019 році даний показник становив 11,6% і, відповідно, 13,5%. Дана тенденція свідчить про зростання рівня вибуття персоналу, що вказує на скорочення ефективності підсистеми управління персоналом на підприємстві;

Таблиця 2.10 - Аналіз руху кадрів ДП ш/у «П-Донбаське №1» у 2017-2019 рр.

№ з/р	Назва показників	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Абсолютне відхилення, 2017-2019 +/-	Відносне відхилення, % (2018/2017)	Відносне відхилення, % (2019/2018)
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Коефіцієнт обороту персоналу з прийняття	0,044	0,058	0,081	0,037	131,82	139,66
2.	Коефіцієнт обороту персоналу з вибуття	0,078	0,116	0,135	0,057	148,72	116,38
3.	Коефіцієнт загального обороту робочої сили	0,122	0,174	0,216	0,094	142,62	124,14
4.	Коефіцієнт плинності кадрів	0,023	0,073	0,052	0,029	317,39	71,23
5.	Коефіцієнт стабільності	0,727	0,703	0,661	-0,066	96,7	94,03

коефіцієнт загального обороту робочої сили показує рівень обороту з урахуванням кількості вибулих працівників з власним бажанням та за порушення трудової дисципліни та прийнятого персоналу. Даний показник у 2019 році проти аналогічного показника 2018 року збільшився на 24,14%, у 2018 році проти 2017 року збільшився на 42,62%, що свідчить про значні зміни штату кадрів ДП ш/у «П-Донбаське №1»;

коефіцієнт плинності кадрів за досліджуваний період збільшився у 2,26 разів. Тобто, у 2017 році показник плинності кадрів складав 2,3%, в той час як у 2019 році даний показник складав 5,2%. Найбільше значення у період 2017-2019 років мав показник 2018 року та складав 7,3%. Нормативне значення коефіцієнт плинності кадрів складає 3-5%, адже даний рівень плинності пояснюється природнім оновленням персоналу. Отже, отримані значення вказують на перебування показника за межами нормативного значення, що вказує на низький рівень ефективності системи стимулювання та мотивації персоналу;

коефіцієнт стабільності у 2019 році порівняно з аналогічним показником 2018 року скоротився на 5,97%, а у 2018 році відносно 2017 року зменшення склало 3,3%. Так, у 2017 році даний показник становив 72,7%, у 2018 році склав 70,3%, відповідно, у 2019 році даний показник становив 66,1%. Скорочення даного показника свідчить про зменшення рівня стабільності персоналу та наявність значної кількості операцій з руху персоналу.

Динаміка руху показників плинності кадрів та загального обороту персоналу представлена на рис.2.2.

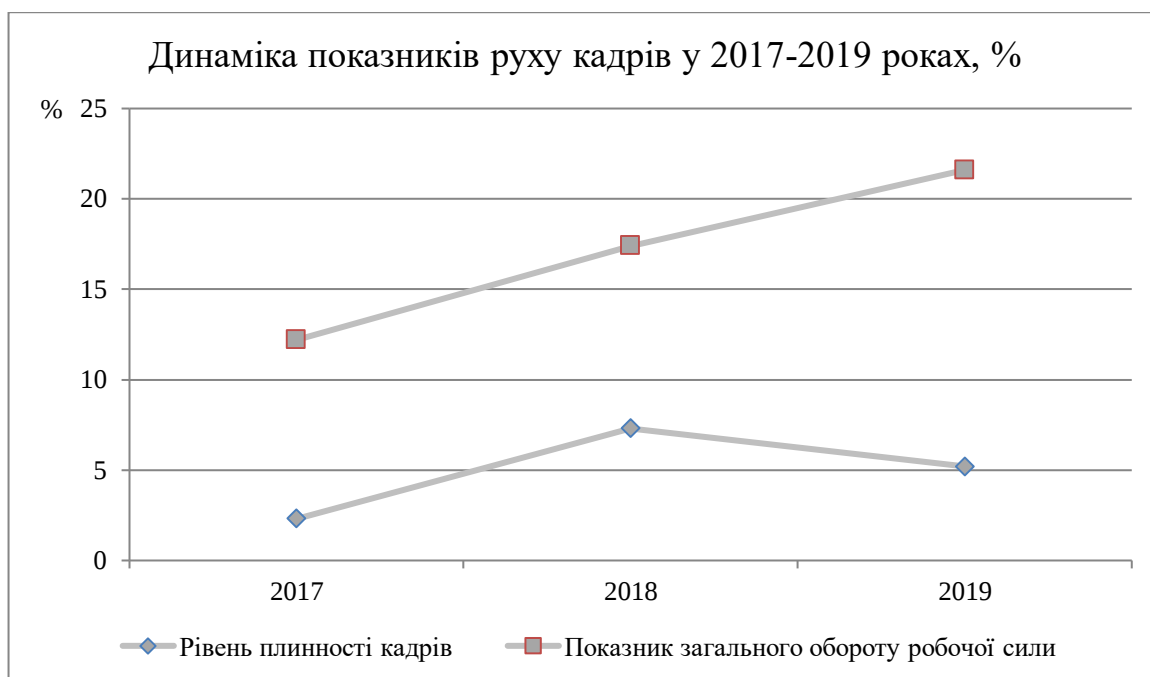

Рисунок 2.2 - Динаміка показників руху кадрів у 2017-2019 рр. ДП ш/у «П-Донбаське №1»

Таким чином, динаміка руху кадрів у 2019 році проти показник 2017 року має негативну динаміку. Тобто, підсистема управління персоналом характеризується наявністю проблем з вибуттям персоналу, що потребує оптимізації системи стимулювання персоналу. Однак, зважаючи на перебування рівня плинності кадрів у межах нормативного значення, це вказує на природне оновлення складу персоналу ДП ш/у «П-Донбаське №1».

Фонд оплати праці на ДП ш/у «П-Донбаське №1» відображає витрати на заробітну плати, яка є основним джерелом доходу для працівників підприємства. Для дослідження динаміки фонду оплати праці проаналізуємо зміну даного показника протягом 2017-2019 років (рис.2.3).

З рис.2.3 слідує, що на підприємстві відстежується динаміка до зростання показника, адже відбулося збільшення величини фонду оплати праці на 27,38% у 2019 році проти показника 2017 року. Дана тенденція вказує на зростання середньої заробітної плати працівників з одночасним скороченням чисельності працівників. Для визначення динаміки середньої заробітної плати працівників на основі показників фонду оплати праці та чисельності працівників використаємо табл.2.9.

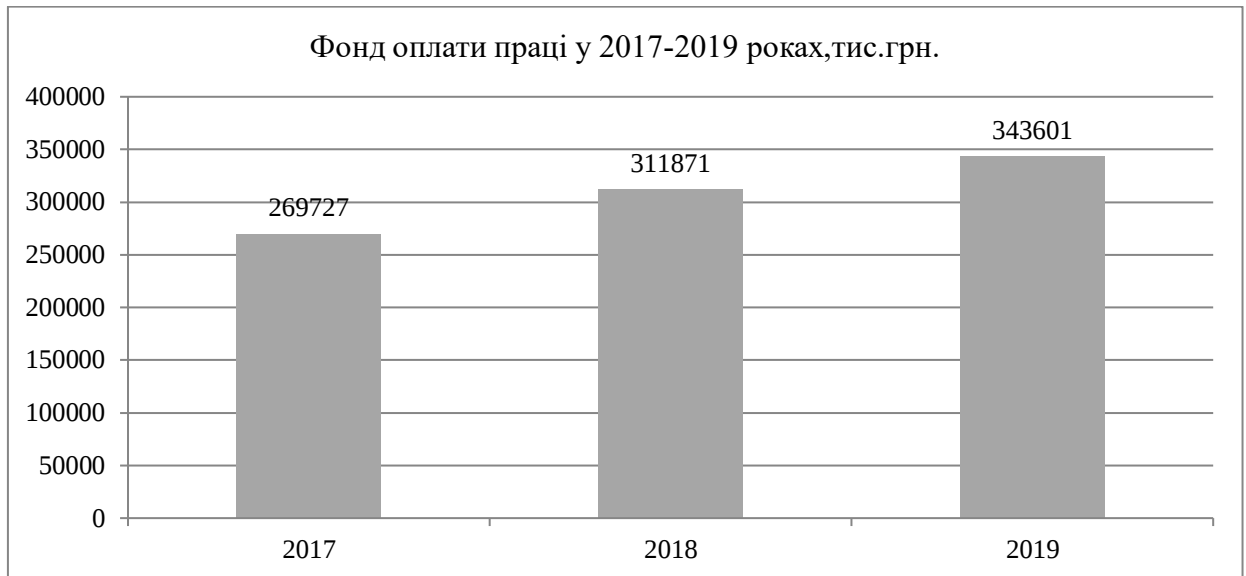

Рисунок 2.3 - Фонд оплати праці ДП ш/у «П-Донбаське №1» у 2017-2019 роках

Отже, з табл.2.11 слідує, що фонд оплати праці збільшується з одночасним скороченням чисельності працівників. Дана тенденцію вказує на зростання середньорічної та середньомісячної заробітної плати, що вказує на відсутність проблеми матеріального стимулювання та наявність проблеми морального стимулювання персоналу. Серед основних проблем морального стимулювання на вугледобувних підприємствах є високий рівень професійної захворюваності, складні та шкідливі умови праці, небезпечність виробництва тощо.

Таблиця 2.11 – Динаміка середньої заробітної плати працівників ДП ш/у «П-Донбаське №1» у 2017-2019 роках

№ з/р	Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відносне відхилення, % (2018/2017)	Відносне відхилення, % (2019/2018)
1	2	3	4	5	6	7
1.	Фонд оплати праці, тис.грн.	269727	311871	343601	115,62	110,17
2.	Чисельність працівників, осіб	2767	2490	2372	89,99	95,26

1	2	3	4	5	6	7
3.	Середньорічна заробітна плата одного працівника, грн.	97479,94	125249,40	144857,08	128,49	115,65
4.	Середньомісячна заробітна плата одного працівника, грн.	8123,33	10437,45	12071,42	128,49	115,65

Для визначення величини чинників на фонд оплати праці проведемо факторний аналіз:

$$\text{ФОП} = \text{Ч} * \text{ЗП}$$

Вихідні дані для розрахунку представлені у табл.2.11 ДП ш/у «П-Донбаське №1» у 2019 р. представлені у табл.2.12.

Таблиця 2.12 – Вихідні дані для факторного аналізу фонду оплати праці

Показник	2019 рік	
	план	факт
Чисельність персоналу, ос.	2440	2372
Середньорічна заробітна плата працівника, тис.грн.	142,253	144,857

Отже

$$\Delta \text{ФОП}_\text{ч} = (\text{Ч}_\text{ф} - \text{Ч}_\text{пл}) * \text{ЗП}_\text{пл}$$

$$\Delta \text{ФОП}_\text{зп} = \text{Ч}_\text{ф} * (\text{ЗП}_\text{ф} - \text{ЗП}_\text{пл})$$

Таким чином

$$\Delta \text{ФОП}_\text{ч} = (2372 - 2440) * 142,253 = -9673,2 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta \text{ФОП}_\text{зп} = 2372 * (144,857 - 142,253) = 6176,7 \text{ тис.грн.}$$

Отже, за рахунок зміни чисельності працівників відбулося зменшення фонду оплати праці на 9673,2 тис.грн., за рахунок зміни середньорічної заробітної плати працівника відбулося зростання фонду оплати праці на 6176,7 тис.грн.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ

3.1. Рекомендації з оцінки рівня ризику банкрутства підприємства

Досить розповсюдженими в підприємницькій діяльності є ризики які пов'язані з можливостями банкрутства. Процес функціонування підприємства супроводжується низкою чинників, які впливають на розвиток основних підсистем його діяльності та вимагають швидкого реагування на їх зміни. Як зазначалося вище, вугільна промисловість переживає вкрай важкі часи, чим обумовлений низький фінансовий результат підприємств вугледобувної галузі. Як наслідок, виникає високий рівень настання ризикових ситуацій та зростання рівня ймовірності настання банкрутства.

Для визначення ймовірності настання банкрутства підприємства застосовують різні методики, розроблені багатьма вченими. На даний момент, єдиного універсального механізму визначення рівня банкрутства в економічній літературі немає, оскільки існуючі методики мають низку переваг та недоліків. Отже, в залежності від специфіки діяльності підприємства кожний суб'єкт господарювання самостійно обирає алгоритм визначення ризиків та ступінь їх впливу на процес функціонування підприємства.

Як і будь-яке економічне явище в процесі визначення потенційного рівня банкрутства використовують ряд показників, розрахунок яких дозволяє деталізувати певні прогалини у системі управління підприємством та конкретизувати проблему. У науковій літературі дані показники розмежовують на певні групи. Автор Кобець С.П. визначає, що перша група показників дозволяє виявити потенційні фінансові проблеми та визначити ймовірність настання банкрутства компанії в перспективі. До таких показників автор відносить наступні:

- 1) стагнаційні процеси у виробництві, зниження рівня та обсягів реалізації, наявність фінансових втрат від простоїв обладнання та з інших операційних причин;
- 2) присутність факту простроченої заборгованості на підприємстві;
- 3) показники, нижче нижньої граничної нормативної межі коефіцієнтів платоспроможності та ліквідності;
- 4) зростання рівня залучених коштів, зростання їхньої питомої ваги в структурі капіталу підприємства;
- 5) відсутність або від'ємне значення власного капіталу;
- 6) зростання тривалості обігу капіталу та операційного циклу на підприємстві;
- 7) затовареність продукції на складах;
- 8) застосування недоцільних джерел фінансування основних бізнес-процесів підприємства;
- 9) економічна неграмотність під час формування портфелю замовлень;
- 10) скорочення рівня капіталізації підприємства з одночасним скороченням кількості та вартості його акцій;
- 11) скорочення ефективності використання виробничого та трудового потенціалу підприємства.

При цьому, автор розглядає другу групу показників як ту, яка характеризує поточний стан підприємства як близький до критичного. Тобто, дана група показників дозволяє виявити ступінь ймовірності настання ризикових ситуацій у разі допущення наступних помилок у ризик-менеджменті підприємства;

- 1) концентрація уваги виключно на одному джерелі фінансування, виду обладнання, ринку збуту, системи просування продукції, яка призводить до зростання рівня залежності від обраного напряму управління іншими контрагентами;
- 2) розірвання ділових відносин з перевіреними постачальниками, органами влади та іншими суб'єктами господарювання;

- 3) відсутність інноваційних продуктів в процесі функціонування підприємства;
- 4) низький рівень мотивації провідних спеціалістів як адміністративного, так і виробничо-промислового персоналу;
- 5) наявність на підприємстві операційних простоїв, внаслідок чого виникає проблема фінансових втрат;
- 6) неефективність укладених контрактів з іншими учасниками ринку;
- 7) відсутність або низький рівень інвестування та ін. [34, с.268-269].

Автор Кобець С.П. визначає, що існуючі методики визначення банкрутства підприємства слід застосовувати в залежності від специфіки його діяльності, особливостей фінансового управління, стану розвитку основних підсистеми його функціонування та з урахування інших критеріїв. Схема існуючих методик визначення рівня банкрутства проілюстрована на рис.3.1.

Досліджуване підприємство ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1», яке знаходиться у 30 км від лінії розмежування, останніми роками перебуває у стадії виживання, оскільки з початку проведення АТО на Сході України фінансування та дотації з боку держави значно скоротилися. При встановлених обсягах виробництва та нормативах видобутку вугілля, обсяги виробництва не скорочуються при одночасному зношування основних засобів, через що посилюється ризик травматизму персоналу, який забезпечений засобами, які передбачені нормативами техніки безпеки, на вкрай низькому рівні. Тобто, можна зробити висновок про високий рівень ймовірності настання ризикових ситуацій як з точки зору фінансового стану, так і з точки зору використання трудового потенціалу підприємства.

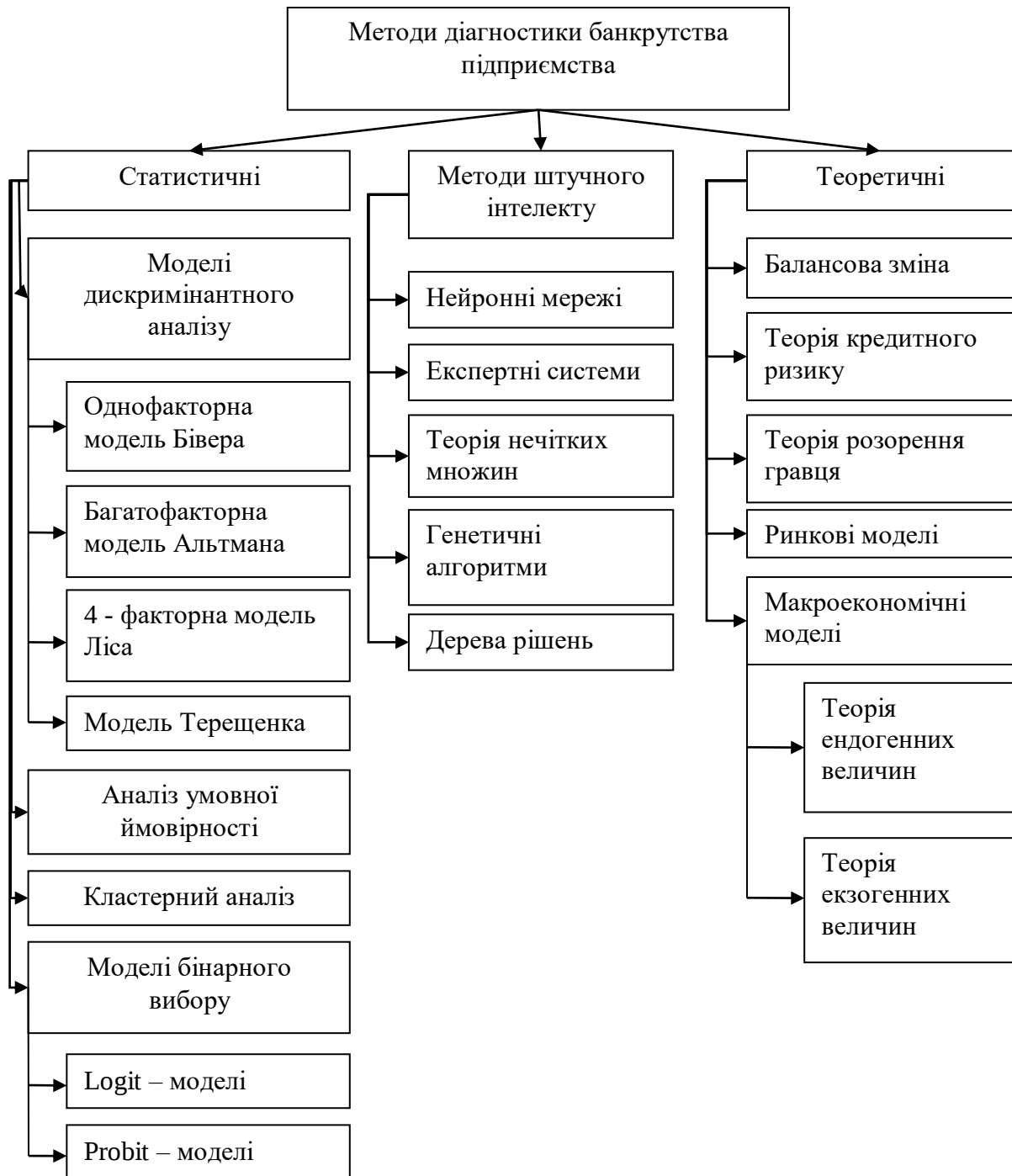

Рис.3.1. Методики визначення рівня банкрутства підприємства

Джерело: систематизовано на основі [34, с.269].

Проаналізуємо ризик настання банкрутства ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» за допомогою використання методик, розроблених вітчизняними вченими. Наприклад, вчений О. Терещенко вивів наступну формулу визначення ризику банкрутства підприємства [61]:

$$Z = 1,5K_1 + 0,08K_2 + 10K_3 + 5K_4 + 0,3K_5 + 0,1K_6$$

Для визначення вказаних в моделі коефіцієнтів слід застосувати алгоритм розрахунку, наведений у табл.3.1.

Таблиця 3.1 – Алгоритм розрахунку коефіцієнтів, представлених в моделі, запропонованої О. Терещенко

Значення	Коефіцієнт	Розрахунок
$K1$	Відношення коштів до залученого капіталу	Гроші та їх еквіваленти / (Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання)
$K2$	Відношення валюти балансу до залученого капіталу	Баланс / (Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання)
$K3$	Відношення балансового прибутку до валюти балансу	Чистий прибуток(збиток) / Баланс
$K4$	Відношення балансового прибутку до виручки від реалізації продукції	Чистий прибуток (збиток) / Чистий дохід від реалізації
$K5$	Відношення виробничих запасів до виручки від реалізації продукції	Виробничі запаси / Чистий дохід від реалізації
$K6$	Оборотності основного капіталу	Чистий дохід від реалізації / (Довгострокові зобов'язання + + Необоротні активи)

При оцінці отриманого значення слід зважати на наступні значення:

- 1) якщо $Z > 2$, ризик банкрутства мінімальний та підприємство перебуває у стабільно прибутковому фінансовому стані;
- 2) якщо $1 < Z < 2$, ризику банкрутства нижче середнього, фінансовий стан дещо деформований;
- 3) якщо $0 < Z < 1$, ризик банкрутства середній та вище середнього;
- 4) якщо $Z < 0$, суб'єкт господарювання перебуває у стадії банкрутства.

Проведемо аналіз ризику банкрутства та визначимо ризик настання банкрутства наприкладі ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1», застосовуючи розроблену методику О. Терещенко. Вихідні дані для аналізу представлені у табл.3.2.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані для визначення ризику банкрутства за моделлю О. Терещенка

Показник	Код рядка	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Грошові кошти, тис.грн	1165	364	367	192
Довгострокові зобов'язання, тис.грн	1595	91559	69407	34310
Поточні зобов'язання, тис.грн	1695	1059811	1210053	1299498
Валюта балансу, тис.грн	1300	569935	613602	671828
Чистий прибуток / збиток, тис.грн	2350/2355	-168328	-5488	-23702
Чистий дохід від реалізації, тис.грн	2000	360750	607777	606664
Виробничі запаси, тис.грн	1101	10046	13243	22473
Необоротні активи, тис.грн	1095	453361	442761	433833

Отже, отримуємо наступні результати:

2017 рік: $K1 = 364/(91559+1059811) = 0,00032$

$$K2 = 569935/(91559+1059811) = 0,495$$

$$K3 = -168328/569935 = -0,295$$

$$K4 = -168328/360750 = -0,466$$

$$K5 = 10046 /360750 = 0,028$$

$$K6 = 360750 /(91559+453361) = 0,662$$

$$Z_{2017} = 1,5*(0,00032)+0,08*0,496+10*(-0,295)+5* \\ *(-0,466)+0,3*0,028+0,1*0,662 = -5,165$$

2018 рік: $K_1 = 367/(69407+1210053) = 0,00028$

$$K_2 = 613602/(69407+1210053) = 0,479$$

$$K_3 = -5488/613602 = -0,0089$$

$$K_4 = -5488/607777 = -0,009$$

$$K_5 = 13243/607777 = 0,022$$

$$K_6 = 607777/(69407+442761)= 1,186$$

$$Z_{2018} = 1,5*0,00028+0,08*0,479+10*(-0,0089) + \\ +5*(-0,009)+0,3*0,022+0,1*1,186= 0,029$$

2019 рік: $K_1 = 192/(34310+1299498) = 0,00014$

$$K_2 = 671828/(34310+1299498) = 0,503$$

$$K_3 = -23702/671828 = -0,035$$

$$K_4 = -23702/606664 = -0,039$$

$$K_5 = 22473/606664 = 0,037$$

$$K_6 = 606664 / (34310 + 433833) = 1,296$$

$$Z_{2018} = 1,5 * 0,00014 + 0,08 * 0,503 + 10 * (-0,035) + \\ + 5 * (-0,039) + 0,3 * 0,037 + 0,1 * 1,296 = -0,364$$

Отже, виходячи з отриманих даних можна зробити висновок, що ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» перебуває у стадії банкрутства, оскільки за досліджуваний період 2017-2019 рр. розраховані показники перебувають за межами $Z < 0$.

Для підтвердження стану підприємства та визначення рівня ризику банкрутства, використаємо ще одну модель, розроблену групою вчених І.М. Боярко, А.А. Губар, Л.Л. Гриценко, яка також дозволяє виявити ймовірність настання ризикової ситуації в контексті банкрутства. Вченими було виведено наступну формулу для визначення ймовірності настання банкрутства:

$$Z = 0,0820 * x_1 + 0,0209 * x_2 + 0,0987 * x_3 + 0,9915 * x_4 - 1,254$$

де, X_1 - коефіцієнт швидкої ліквідності;

X_2 - коефіцієнт фінансування;

X_3 - коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;

X_4 - коефіцієнт оборотності активів [16].

Дані для визначення ймовірності банкрутства підприємства наведено у табл.3.3.

Таким чином, отримуємо наступні дані з урахуванням даних, наведених у табл.3.3.

$$Z_{2017} = 0,0820 * 0,064 + 0,0209 * (-0,860) + 0,0987 * (-8,091) + 0,9915 * (-1,444) - \\ - 1,254 = -3,497$$

$$Z_{2018} = 0,0820 * 0,102 + 0,0209 * (-0,972) + 0,0987 * (-6,083) + 0,9915 * (-0,032) - \\ - 1,254 = -1,898$$

$$Z_{2019} = 0,0820 * 0,156 + 0,0209 * (-0,934) + 0,0987 * (-4,460) + 0,9915 * (-0,100) - \\ - 1,254 = -1,801$$

Таблиця 3.3 - Дані для визначення ймовірності банкрутства за методикою Л.Гриценка

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,064	0,102	0,156
Коефіцієнт фінансування	-0,860	-0,972	-0,934
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	-8,091	-6,083	-4,460
Коефіцієнт оборотності активів	-1,444	-0,032	-0,100

Для визначення ризику банкрутства за цією методикою, слід проранжувати отримані дані за наступними категоріями:

- 1) якщо $Z < 0$ – фінансова компонента функціонування підприємства характеризується як незадовільна, нераціональна та вказує на високий рівень ризику банкрутства;
- 2) якщо $Z > 0$ – фінансовий стан є сталим та ризик банкрутства незначний.

Тобто, за аналізований період (2017-2019 рр.), показник Z має від’ємні значення, тобто, $Z < 0$, що вказує на високий рівень ймовірності настання ризику банкрутства.

Ще однією розповсюдженою методикою визначення рівня ризику банкрутства підприємства є методика Мартиненка В.П., яка пристосована до сучасних українських підприємств. Для цього слід визначити показники коефіцієнту поточної ліквідності, рентабельності власного капіталу та коефіцієнту автономії на основі річної фінансової звітності ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1». Вихідні дані для проведення аналізу представлено у табл.3.4.

Таблиця 3.4 - Вихідні дані для визначення ризику банкрутства підприємства за методикою Мартиненка В.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,110	0,141	0,183
Рентабельність власного капіталу	0,29	0,01	0,04
Коефіцієнт автономії	-1,020	-1,085	-0,985

Визначення показника здійснюється із застосуванням наступної формули:

$$K_{\text{ім.б.}} = K_{\text{пл}} + 3,33K_{\text{авт}} + 5,71K_{\text{рвк}},$$

$K_{\text{пл}}$ – коефіцієнт поточної ліквідності;

$K_{\text{рвк}}$ – коефіцієнт рентабельності власного капіталу;

$K_{\text{авт}}$ – коефіцієнт автономії [41].

Тобто, методом підстановок, визначаємо пошукові значення:

$$K_{\text{ім.б.2017}} = 0,110 + 3,33 \cdot 0,29 + 5,71 \cdot (-1,020) = -4,748$$

$$K_{\text{ім.б.2018}} = 0,141 + 3,33 \cdot 0,01 + 5,71 \cdot 0,04 = 0,4027$$

$$K_{\text{ім.б.2019}} = 0,183 + 3,33 \cdot 0,04 + 5,71 \cdot (-0,985) = -5,308$$

Для визначення ступеню ризику банкрутства слід скористатися шкалою, запропонованою В.П. Мартиненко, яка наведена у табл.3.5.

Таблиця 3.5 - Шкала визначення ймовірності настання банкрутства за В.П. Мартиненко

Значення коефіцієнту	Ймовірність банкрутства
6,0 і вище	Низька
5,99 – 5,30	Можлива
5,29 – 3,49	Висока
3,48 і нижче	Дуже висока

Отже, за отриманими даними можна зробити висновок, що ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» майже збанкрутіло, оскільки

отримані дані перебувають далеко за межами нормативних значень та їхніх нижніх порогових показників.

Зведена таблиця отриманих результатів розрахунку ймовірності настання банкрутства досліджуваного підприємства представлена у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Зведена таблиця отриманих результатів розрахунку ймовірності настання банкрутства ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» за різними методиками

Методика	Нормативне значення	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Примітка
Методика О. Терещенка	$Z > 0$	-5,165	0,029	-0,364	підприємство майже збанкрутіло
Методика Л. Гриценка	$Z > 0$	-3,497	-1,898	-1,801	підприємство майже збанкрутіло
Методика В. Мартиненка	3,48-6,00	-4,748	0,402	-5,308	підприємство майже збанкрутіло

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» перебуває у стадії банкрутства, що пов'язано з вищезазначеними чинниками. Від'ємні отримані значення вказують на вкрай низький рівень ефективності функціонування підприємства в контексті управління активами та фінансовими ресурсами, які потребують негайного впровадження санаційних механізмів та заходів, спрямованих на оптимізацію алгоритму використання всіх видів ресурсів з метою підвищення рентабельності виробництва та ефективності функціонування суб'єкту господарювання в цілому. Одним із шляхів виведення підприємства з глибокої кризи є оновлення обладнання та устаткування, які загальмовують виробничий процес, провокують зростання рівня травматизму на підприємства, плинності кадрів та інших наслідків. Дане оновлення можливе лише за умови використання інноваційних видів техніки через впровадження інвестиційного проекту.

3.2.Зниження рівня травматизму та профзахворюваності працівників як інструмент управління ризиком плинності кадрів

Трудові ресурси будь-якого підприємства значно впливають на процес ефективності його функціонування, адже саме раціональна організація праці дозволяє оптимізувати основні бізнес-процеси, виявити проблеми в управлінні персоналом, забезпечити максимальну ефективність роботи трудових ресурсів згідно встановлених законодавством нормативів та уникнути фінансових втрат внаслідок аварійних ситуацій за участю персоналу, навчання прийнятих трудових ресурсів, зростання рівня травматизму та профзахворюваності. На жаль, сучасний стан вугледобувних підприємств характеризується вкрай ускладненими умовами праці гірників, наявністю заборгованості за заробітною платою протягом декількох місяців поспіль, підвищеним рівнем виникнення ризику травматизму, зростанням рівня плинності кадрів та іншими процесами, які загальмовують ефективний трудовий процес та породжують невдоволеність трудового колективу вищезазначеними аспектами.

В результаті проведеного дослідження на ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» виявлено, що рівень профзахворювань на підприємстві зростає. Динаміка рівня профзахворюваності ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» проілюстровано на рис.3.2.

Отже, у період січень-вересень 2020 року рівень профзахворюваності на підприємстві значно зріс, що свідчить про ускладнені умови праці, відсутність повноцінного медичного забезпечення працівників необхідними елементами захисту, які, в свою чергу, провокують розвиток професійних захворювань.

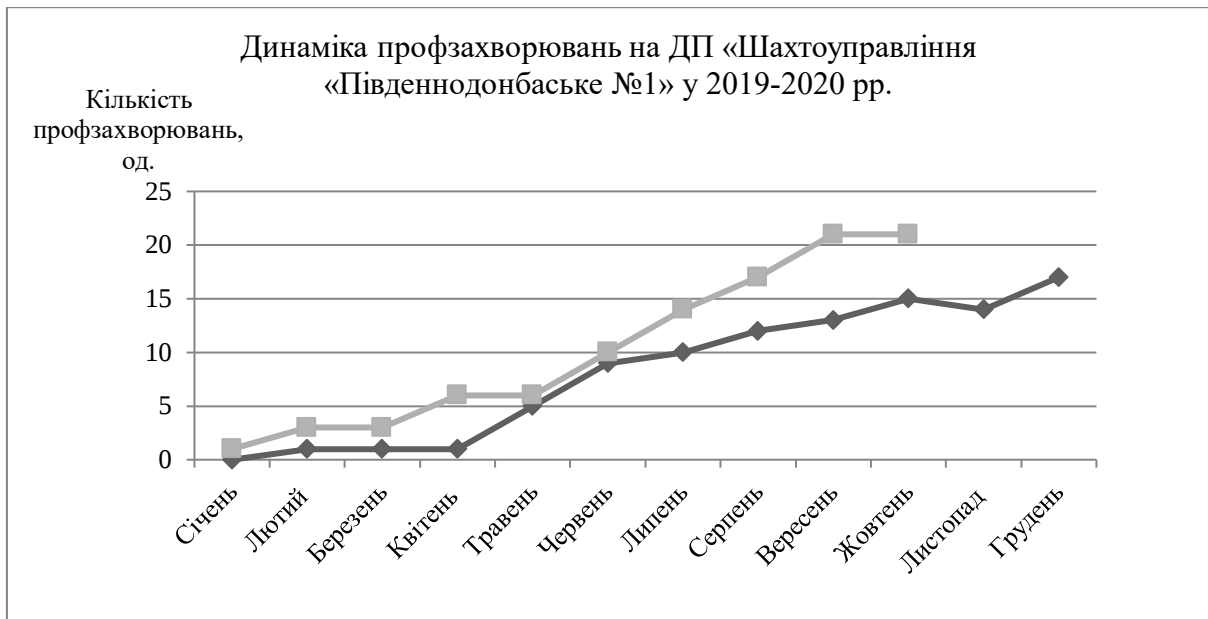

Рис.3.2. Динаміка профзахворювань на ДП «Шахтоуправління
«Південнодонбаське №1» у 2019-2020 рр.

Для вугледобувних підприємств одним з індикаторів якості та умов праці є показник важкості праці, що визначає рівень навантаження на працівників та вплив на їхній фізичний стан. В результаті проведеного Міністерством енергетики дослідження вугледобувних підприємств виявлено, що коефіцієнт важкості праці на ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» має тенденцію до зростання показника (табл.3.7).

Таблиця 3.7 – Дані для аналізу показника важкості праці на ДП
«Шахтоуправління «Південнодонбаське №1»

Місяць	2019 рік	2020 рік
1	2	3
Січень	13,1	14,2
Лютий	21,2	23,4
Березень	24,6	28,6
Квітень	25,7	32,0
Травень	32,5	36,8
Червень	36,3	37,9
Липень	41,7	43,5
Серпень	42,5	46,3
Вересень	43,9	47,9
Жовтень	46,3	48,2
Листопад	47,3	49,7
Грудень	50,1	52,6

Отже, спостерігається динаміка зростання показника у досить швидкому темпі. Даний показник є накопичуваним і визначається виходячи з рівня продуктивності праці та фізичного стану гірників в динаміці. Тобто, даний показник у 2019 році зріс у 3,8 рази, відповідно, у 2020 році відбулося зростання показника у 3,7 рази, що ще раз підтверджує проблему складності умов праці.

Фахівцями служби охорони праці ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» виявлено найбільш негативні чинники, що впливають на рівень профзахворюваності на підприємстві (рис.3.3).

Рис.3.3. Структура факторів, що провокують зростання рівня профзахворюваності на ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» у 2020 р.

Отже, найбільш впливовими чинниками, що провокують виникнення профзахворюваності є незручна робоча поза (32,6%), підвищений рівень шуму (24,1%) та загальна вібрація для ГРОЗів та прохідників (20,7%).

Для подолання даної проблеми слід застосувати як заходи мікрорівня (на рівні підприємства), так державного рівня, адже для вдосконалення

функціонування вугледобувної галузі слід забезпечення дотаціями підприємства або забезпечення його державними замовленнями. Оновлення обладнання, створення сприятливих умов праці, виявлення причин невдоволеності персоналу, своєчасна оплата праці гірників дозволить уникнути плинності кадрів та підвищити продуктивність та якість праці трудового колективу.

У 2019 році рівень плинності кадрів становив 5,2%, а у 2020 році даний рівень сягнув рівня 11,9%, що вказує на проблему підсистеми управління персоналом. В результаті впровадження заходів щодо оновлення обладнання та створення сприятливих умов праці, передбачається скорочення рівня плинності кадрів до верхнього граничного нормативного значення, яке становить 5%. Тобто, скорочення показника плинності становитиме 6,9%. Розрахуємо економічний ефект від впровадження заходу з оновлення основних виробничих фондів, стан яких на даний момент провокує проблему плинності кадрів та розвитку профзахворювань. Оскільки показник плинності значно вищий показника природної плинності кадрів, що коливається у межах 3-5%, слід його знизити.

Оцінимо економічний ефект від зниження плинності кадрів:

$$S_{mk} = D_{kmk} \cdot H \cdot S_{no} , \quad (3.1)$$

де S_{mk} - економічний ефект від зниження плинності кадрів;

D_{kmk} - коефіцієнт зниження плинності кадрів (плинність персоналу склала в 2020 році 11,9 %, мета запропонованих заходів - знизити плинність персоналу до 5 %, тобто зниження має становити 6,9 %, відповідно $D_{kmk}=0,069$);

H - чисельність персоналу підприємства, осіб;

S_{no} - витрати на доплату за виконання обов'язків щодо поліпшення важких умов праці шахтарів (за рік, тис.грн).

Отже, розрахуємо економічний ефект від зниження рівня плинності персоналу на 6,9%:

$$S_{mk}=0,069*2372*6570=1\,165\,964,7 \text{ грн. на рік або } 1,165 \text{ млн.грн.}$$

Тобто, економічний результат за рахунок зниження плинності кадрів на 6,9 % становитиме 1,165 млн.грн. на рік. Розрахуємо місячну економію через ділення отриманого показника на кількість робочих місяців у році (12 міс). Отримуємо:

$$1\,165\,964,7 / 12 = 97\,163,7 \text{ грн./міс.}$$

Таким чином, комплексне впровадження запропонованих заходів є економічно обґрунтованим та рекомендованим до реалізації. Виявлена сума економії рекомендована до фінансування інвестиційного проекту, запропонованого у п.3.3.

3.3.Обґрунтування інвестиційного проекту з модернізації виробництва

Процес функціонування ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» характеризується низьким рівнем видобутку, скороченням основних фінансових показників, високим рівнем зносу та низьким рівнем придатності основних засобів, плинністю кадрів та збитковістю, які в сукупності призводять до занепаду підприємства, що в майбутньому може призвести до визнання підприємства банкрутом та подальшої його ліквідації. На жаль, дана ситуація матиме катастрофічні наслідки для населення міста та селищ, що розташовані поблизу підприємства, оскільки дане підприємство є містоутворюючим.

В результаті оцінки ефективності використання основних засобів підприємства визначено, що у 2019 році рівень зносу основних виробничих фондів складає 65,9%, що значно більше нормативного значення. Відсоток оновлення основних засобів того ж року складає 1,8%. Для промислового безперервного виробництва це значення вказує на майже повну відсутність оновлення та модернізацію основних виробничих фондів.

Для удосконалення діяльності підприємства в контексті впровадження оновленого обладнання (а саме, комбайну для вирубки вугілля) необхідні інвестиції у розмірі 1 млн.600 тис.грн. (1600 тис.грн.). При цьому, ДП

«Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» передбачає використання власних коштів у розмірі 1100 тис.грн. та залучення додаткових джерел фінансування у вигляді банківського кредиту та кредиту, наданого кредитним союзом, у розмірі 500 тис.грн.

Станом на 2021 рік середні ставки кредитування промислових підприємств встановлені на наступному рівні:

- 1) середня ставка банківського кредиту, встановленого НБУ – 16,5%;
- 2) середня ставка кредиту, що надається кредитними установами (союзами) – 13,2%;
- 3) витрати на отримання та обслуговування кредиту від кредитного союзу – 6,4%.

Наступним етапом необхідно визначити показник середньозваженої вартості капіталу, яка показує середню дохідність, яку мають отримати вкладники в процесі обігу грошових коштів, покладених в банк. Даний показник визначають за наступною формулою:

$$WACC = BK * d_{BK} + PK * d_{PK} * (1 - \%ПП) \quad (3.2)$$

- де
- BK - вартість власного капіталу;
 - d_{BK} - питома вага власного капіталу;
 - PK - вартість позикового капіталу;
 - d_{PK} - питома вага позикового капіталу;
 - %ПП - ставка податку на прибуток.

Таким чином, визначаючи середньозважену вартість капіталу, застосуємо зазначену формулу. Отримаємо:

- 1) ефективна вартість банківського кредиту: $16,5 * 0,82 / (1 - 0) = 13,53\%$
- 2) ефективна вартість кредиту, наданого кредитним союзом: $13,2 * 0,82 / (1 - 0,064) = 11,56\%$

Оскільки, вартість банківського кредиту більша показника ефективної вартості кредиту, наданого кредитним союзом ($13,53\% > 11,56\%$), економічно більш доцільно застосувати банківське кредитування.

Отримані пошукові дані проілюстровані у табл.3.8.

Таблиця 3.8 – Дані для аналізу ефективності інвестиційного проекту з урахуванням додаткових джерел фінансування

Джерело фінансування	Сума, тис. грн.	Частка в структурі джерел фінансування, %	Ставка ефективності, %
Власний капітал, тис. грн.	1100,0	68,75	16,64
Кредит банку, тис. грн.	250,0	15,65	13,53
Кредит від кредитної спілки, тис. грн.	250,0	15,65	11,56

Середня вартість капіталу складає:

$$WACC = 0,6875 * 16,64 + 0,1565 * 13,53 + 0,1565 * 11,56 = 15,36\%.$$

Таким чином, середньозважена вартість капіталу з урахуванням розподілу джерел фінансування складає 15,36%.

У підприємства є 2 варіанти фінансування: за рахунок самофінансування та за рахунок банківського кредиту та кредиту, наданого кредитним союзом. Отже, сформуємо інвестиційний план з урахуванням визначених сум, що припадають на різні джерела фінансування. У таблиці 3.9 представлено інвестиційний фінансовий план, розроблений на основі самофінансування з депозитними операціями від одержаного прибутку.

Отже, з урахуванням використання джерела фінансування інвестиційного проекту за рахунок власного капіталу, кінцева вартість капіталу складатиме 1386,44 тис.грн.

Таблиця 3.9 – Інвестиційний фінансовий план модернізації виробництва на основі самофінансування

Найменування статті	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Інвестиції, тис.грн	-1600				
Власний капітал, тис. грн.	+1600				
Грошовий потік, тис. грн.		+600	+600	+600	+600
Річні платежі з чистого прибутку, тис. грн.		-205	-280	-50	-50
Додаткові вкладення на депозитний рахунок:					
- внесок, тис.грн		-395	-320	-550	
- повернення, тис.грн			+395	+320	+550
- відсотки (9,6% річних)			+37,92	+30,72	+52,8
Кінцева вартість капіталу, тис.грн					+1386,44

Інвестиційний фінансовий план із застосуванням банківського кредиту та кредитом, наданим кредитним союзом, наведено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – Інвестиційний фінансовий план, розроблений на основі залучених джерел фінансування (банківського кредиту та кредиту, наданого кредитним союзом)

Найменування статті	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
1	2	3	4	5	6
Інвестиції, тис.грн	-1600,0				
Стартовий капітал, тис. грн.	+1100,0				
Грошовий потік, тис. грн.		+915,0	+915,0	+915,0	+915,0
Річні платежі з чистого прибутку, тис. грн.		-205,0	-280,0	-35,0	-45,0

1	2	3	4	5	6
Банківський кредит	+250,0				
- повернення		-250,0			
- відсотки (13,2%)		-41,25			
Кредит, наданий кредитним союзом:	+250,0				
- повернення		-250,0			
- відсотки (9,6% річних)		-33,0			
Додаткові вкладення на депозитний рахунок:					
- внесок		-135,75	-635,0	-880,0	
- повернення			+135,75	+635,0	+880,0
- відсотки (9,6% річних)			+13,03	+60,96	+84,48
Сплата комісійної винагороди (6,3%)					-31,5
Кінцева вартість капіталу					1777,72

Таким чином, з урахуванням використання джерела фінансування інвестиційного проекту за рахунок банківського кредиту та кредиту, наданого кредитним союзом, кінцева вартість капіталу складатиме 1777,72 тис.грн.

Для визначення найбільш ефективного та доцільного до впровадження проекту з урахуванням отриманого показника кінцевої вартості капіталу слід використати сценарну статистичну модель зміни показників. Отримані дані розрахунків наведені у табл.3.11.

Наступним кроком визначимо наступні показники для кожного виду фінансування:

- 1) середнє значення ряду ($x_{\text{сер}} = \sum x_i / n$);
- 2) розмах варіації ($R = x_{\text{max}} - x_{\text{min}}$);
- 3) дисперсія ($M(x) = \sum x_i * p_i$; $D = \sum (x_i - M(x_i))^2 * p_i$);
- 4) середньоквадратичне відхилення ($d = \sqrt{D}$);
- 5) коефіцієнт варіації ($K = d / x_{\text{сер}}$).

Таблиця 3.11 – Дані для виявлення найбільш доцільного до впровадження інвестиційного фінансового плану на основі отриманого значення кінцевої вартості капіталу

Зміна кінцевої вартості капіталу	Рівень ймовірності, %	Значення кінцевої вартості капіталу за рахунок самофінансування	Значення кінцевої вартості капіталу за рахунок додаткових джерел фінансування
1	2	3	4
Зростання вартості на 5,0% за рахунок скорочення цін джерел фінансування	10,0	1455,7	1866,6
Зростання вартості на 10,0% за рахунок скорочення цін джерел фінансування	15,0	1525,1	1955,5
Отримана вартість капіталу	50,0	1386,4	1777,7
Зниження вартості на 5,0% за рахунок зростання цін джерел фінансування	10,5	1317,1	1688,8
Зниження вартості на 10,0% за рахунок зростання цін джерел фінансування	14,5	1247,8	1599,9

Отже, отримуємо наступні показники для інвестиційного фінансового плану №1 (за рахунок самофінансування):

1. середнє значення ряду:

$$x_{\text{сер}} = (1455,7 + 1525,1 + 1386,4 + 1317,1 + 1247,8) / 5 = 1386,42$$

2. розмах варіації:

$$R = 1525,1 - 1247,8 = 277,3$$

3. дисперсія:

$$M(x) = 1455,7 * 0,1 + 1525,1 * 0,15 + 1386,4 * 0,5 + 1317,1 * 0,105 + 1247,8 * 0,145 = 1386,7$$

$$D = (1455,7-1386,7)^2*0,1+(1525,1-1386,7)^2*0,15+(1386,4-1386,7)^2*0,5+(1317,1-1386,7)^2*0,105+(1247,8-1386,7)^2*0,145 = 6655,48$$

4. середньоквадратичне відхилення:

$$d = \sqrt{6655,48} = 81,58$$

5. коефіцієнт варіації:

$$K = 81,58/1386,42*100\% = 5,89\%.$$

Аналогічно розрахуємо статистичні показники для інвестиційного фінансового плану №2 (з врахуванням банківського кредиту та кредиту, наданого кредитним союзом):

1. середнє значення ряду:

$$x_{\text{сер}} = (1866,6+1955,5+1777,7+1688,8+1599,9)/5 = 1777,72$$

2. розмах варіації:

$$R = 1955,5-1599,9 = 355,54$$

3. дисперсія:

$$M(x) = 1866,6*0,1+1955,5*0,15+1777,7*0,5+1688,8*0,105+1599,9*0,145 = 1778,14$$

$$D = (1866,6-1778,14)^2*0,1+(1955,5-1778,14)^2*0,15+(1777,7-1778,14)^2*0,5+(1688,8-1778,14)^2*0,105+(1599,9-1778,14)^2*0,145 = 10945,75$$

4. середньоквадратичне відхилення:

$$d = \sqrt{10945,75} = 104,62$$

5. коефіцієнт варіації:

$$K = 104,62/1777,72*100\% = 5,87\%$$

Отже, найбільш економічно доцільним та більш вигідним варіантом інвестиційного проекту є інвестиційний фінансовий план №2, оскільки кінцева вартість капіталу більша, ніж плану №1 та перебуває на рівні 1777,72 тис. грн. з урахування значення коефіцієнту варіації 5,87%.

Схема чистого грошового потоку наведена на рис.3.4.

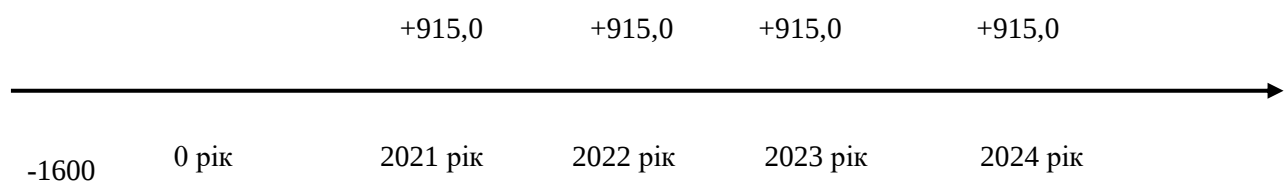

Рис. 3.4. Схема грошового потоку, тис.грн.

Для визначення ефективності запропонованого проекту, необхідно розрахувати відповідні показники. Отже, розрахуємо дисконтовану вартість проекту, яка визначається за наступною формулою:

$$NPV = I + (\sum \text{ЧГП} / (1 + r)^n),$$

де NPV - дисконтована вартість проекту;

ЧГП - чистий грошовий потік;

r - ставка дисконту;

n – період.

Отже, отримуємо:

$NPV = -1600 + 915,0 / 1,153 + 915,0 / 1,153^2 + 915,0 / 1,153^3 + 915,0 / 1,153^4 = +996,53$ тис. грн. > 0 , тобто проект є ефективним та доцільним до впровадження.

Наступним етапом, визначаємо дисконтований період окупності проекту:

1 рік: $-1600 + 915 / 1,153 = -806,42$ тис. грн.

2 рік: $-806,42 + 915 / 1,153^2 = -118,14$ тис. грн.

3 рік: $-118,14 + 915 / 1,153^3 = +478,80$ тис. грн.

4 рік: $478,80 + 915 / 1,153^4 = +996,53$ тис. грн.

Отже, інвестиційний проект окупується на початку 3-го року у випадку рівномірного розподілу грошових потоків.

Розрахуємо період окупності проекту:

$$PI = (915 / 1,153 + 915 / 1,153^2 + 915 / 1,153^3 + 915 / 1,153^4) / 1600 = 2,59 \text{ роки}$$

Визначаємо внутрішню норму доходності із застосуванням методу хорди:

$$IRR = r_1 - NPV_1 \cdot \frac{r_2 - r_1}{NPV_2 - NPV_1},$$

де r_1, r_2 – величини процентних ставок;

NPV_1, NPV_2 – значення показника чистої дисконтованої вартості, розраховані відповідно для ставок r_1 та r_2 .

Для застосування методу хорди повинні дотримуватися наступні умови:

$$r_1 > r_2,$$

$$NPV_1 > 0,$$

$$NPV_2 < 0.$$

Отже:

$$r_1 = 11\%, \text{ тоді:}$$

$$NPV_1 = -1600 + 915,0 / 1,11 + 915,0 / 1,11^2 + 915,0 / 1,11^3 + 915,0 / 1,11^4 = \\ = 1238,64 \text{ тис. грн.}$$

$$r_2 = 18\%, \text{ тоді:}$$

$$NPV_2 = -1600 + 915,0 / 1,18 + 915,0 / 1,18^2 + 915,0 / 1,18^3 + 915,0 / 1,18^4 = \\ = -861,3 \text{ тис. грн.}$$

Умови виконуються, отже визначимо внутрішню процентну ставку:

$$IRR = 0,11 - 1238,6 \cdot \frac{0,18 - 0,11}{-861,3 - 1238,6} = 0,1521 \approx 15,21\%$$

Тобто проект є ефективним при $IRR = 15,21\%$.

Результати отриманих показників представлено у табл.3.12.

Таблиця 3.12 - Оцінка показників економічної ефективності інвестиційного проекту

Показники оцінки інвестиційного проекту	Отримані значення
Чистий грошовий потік	915 тис. грн.
NPV	996,53 тис. грн.
Період окупності, DD	2 роки 6 місяців
PI	2,59
IRR	15,21%

Отже, інвестиційний проект є ефективним та доцільним до впровадження. Саме завдяки впровадженню інвестиційного проекту можливе виведення підприємства з кризового стану та досягнення позитивних значень кінцевих фінансових результатів діяльності ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1». Реалізація інвестиційного проекту дозволить

прискорити темпи економічного зростання, підвищити основні фінансові показники, встановити певний рівень фінансової стабільності та забезпечити сталий розвиток суб'єкту господарювання.

У випадку відсутності можливості фінансування через банківське кредитування або відмови банківської установи у наданні кредиту та обрання підприємством самофінансування, розглянемо ефективність інвестиційного проекту №1. Отже, схема чистого грошового потоку виглядатиме наступним чином:

Схема чистого грошового потоку наведена на рис.3.5.

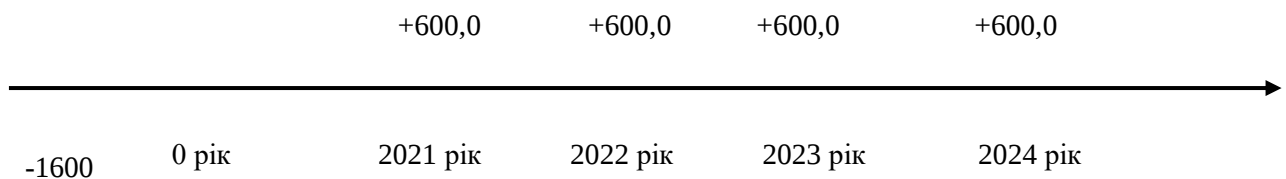

Рис.3.5 Схема грошового потоку, тис.грн.

Для визначення ефективності запропонованого проекту, необхідно розрахувати відповідні показники. Отже, розрахуємо дисконтовану вартість проекту, яка визначається за наступною формулою:

$$NPV = I + (\sum \text{ЧГП} / (1 + r)^n) \quad (3.3)$$

де NPV - дисконтована вартість проекту;

ЧГП - чистий грошовий потік;

r - ставка дисконту;

n – період.

Отже, отримуємо:

$NPV = -1600 + 600,0 / 1,153 + 600,0 / 1,153^2 + 600,0 / 1,153^3 + 600,0 / 1,153^4 = +102,6$ тис. грн. > 0 , тобто проект є ефективним та доцільним до впровадження. Однак, за рахунок додаткового фінансування величина NPV більша на 893,93 тис.грн.

Визначаємо дисконтований період окупності проекту:

1 рік: $-1600 + 600 / 1,153 = -1079,6$ тис. грн.

2 рік: $-1079,6 + 600 / 1,153^2 = -628,3$ тис. грн.

3 рік: $-628,3 + 600 / 1,153^3 = -236,9$ тис. грн.

4 рік: $-236,9 + 600 / 1,153^4 = +102,6$ тис. грн.

Отже, інвестиційний проект окуповується на початку 4-го року у випадку рівномірного розподілу грошових потоків, тоді як у випадку фінансування за рахунок додаткового кредитування окупність проекту настає на 3-му році реалізації проекту.

Розрахуємо період окупності проекту:

$$PI = (600 / 1,153 + 600 / 1,153^2 + 600 / 1,153^3 + 600 / 1,153^4) / 1600 = 3,23 \text{ роки}$$

Визначаємо внутрішню норму доходності із застосуванням методу хорди:

$$IRR = r_1 - NPV_1 \cdot \frac{r_2 - r_1}{NPV_2 - NPV_1} \quad (3.4)$$

де r_1, r_2 – величини процентних ставок;

NPV_1, NPV_2 – значення показника чистої дисконтованої вартості, розраховані відповідно для ставок r_1 та r_2 .

Для застосування методу хорди повинні дотримуватися наступні умови:

$$r_1 > r_2,$$

$$NPV_1 > 0,$$

$$NPV_2 < 0.$$

Отже:

$r_1 = 11\%$, тоді:

$$NPV_1 = -1600 + 600,0 / 1,11 + 600,0 / 1,11^2 + 600,0 / 1,11^3 + 600,0 / 1,11^4 = -261,3 \text{ тис. грн.}$$

$r_2 = 18\%$, тоді:

$$NPV_2 = -1600 + 600,0 / 1,18 + 600,0 / 1,18^2 + 600,0 / 1,18^3 + 600,0 / 1,18^4 = -14,1 \text{ тис. грн.}$$

Умови виконуються, отже визначимо внутрішню процентну ставку:

$$IRR = 0,11 - (-261,3) \cdot \frac{0,18 - 0,11}{-14,1 - (-261,3)} = 0,184 \approx 18,4\%$$

Тобто проект є ефективним при $IRR = 18,4\%$.

Результати отриманих показників представлено у табл.3.13.

Таблиця 3.13 - Оцінка показників економічної ефективності інвестиційного проекту

Показники оцінки інвестиційного проекту	Отримані значення
Чистий грошовий потік	600 тис. грн.
NPV	102,6 тис. грн.
Період окупності, DD	3 роки 2 місяців
PI	3,23
IRR	18,4%

Отже, реалізація проекту є вигідною в обох випадках. Однак, враховуючи обмежені можливості ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1», рекомендований спосіб фінансування підприємства – за рахунок додаткового фінансування через застосування кредитів, наданих банківською установою та кредитним союзом.

ВИСНОВОК

У першому розділі магістерської роботи досліджено сутність та особливості поняття «ризик», запропонованих різними авторами. Виявлено етапи розвитку ризику як економічної категорії, досліджено складові ризику у підприємницькій діяльності. Розглянуто тлумачення класифікацій ризику різними авторів, в результаті чого виявлено, що ризик відрізняється сферами прояву, ступенем прояву, рівнем впливу та іншими характеристиками. Визначено, що найбільш оптимальною та адаптованою до сучасних умов функціонування підприємств є ризики, які умовно діляться на дві великі групи: ризики, пов'язані зі зміною вартості грошей та інвестиційні ризики, до складу яких входять ще низка ризиків. Виявлено, що ризики виконують регуляторну, аудиторську, інноваційну, захисну, стимулюючу, компенсуючу, соціально-економічну функції, кожна з яких здійснює як позитивний, так і негативний вплив на процес функціонування підприємства. Досліджено способи оцінки ризиків у підприємницькій діяльності, серед яких виявлено якісні, інтегровані методи та методи кількісного аналізу. Досліджено алгоритм здійснення оцінки ризиків, визначено етапи життєвого циклу ризику у підприємницькій діяльності.

У другому розділі роботи визначено результуючі показники функціонування підприємства. Виявлено, що ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» є збитковим підприємством, оскільки фінансовий результат діяльності суб'єкту господарювання є від'ємним. Аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства показав, що результат від операційної діяльності за досліджуваний період також характеризується збитковістю, що вказує на збитковість та низький рівень дієвості системи управління фінансовими ресурсами підприємства. Визначено, що дебіторська заборгованість з кожним роком має зростає, що є негативним аспектом, адже дебіторська заборгованість є джерелом доходу підприємства, який вказує на недоотримання виручки від реалізації та скорочення даного джерела доходу

підприємства. В результаті аналізу виявлено, що величина кредиторської заборгованості має тенденцію до зростання, що вказує на наявність фінансової залежності від позикових джерел фінансування. Проаналізовано фінансовий стан підприємства, в результаті чого виявлено наступні аспекти: показники ділової активності ДП ш/у «П-Донбаське №1» мають нестабільну динаміку розвитку, що вказує на необхідність оптимізації процесу управління ефективністю діяльності підприємства, рентабельність підприємства має негативні значення, що свідчить про те, що підприємство на момент дослідження нерентабельне. В результаті проведених розрахунків визначено, що ДП ш/у «П-Донбаське №1» характеризується як фінансово нестабільне підприємство з низьким рівнем ліквідності активів та рентабельності. Проаналізовано ефективність використання основних засобів виробництва, в результаті чого виявлено вкрай низький рівень оновлення та високий рівень зносу основних виробничих фондів, що вказує на низький рівень ефективності функціонування виробничо-технічної підсистеми діяльності ДП ш/у «П-Донбаське №1» та необхідність модернізації обладнання та устаткування на підприємстві. Аналіз динаміки підсистеми управління персоналом дозволив зробити наступні висновки: підприємству притаманна проблема плинності кадрів, виявлено високий рівень травматизму та розвитку професійних захворювань внаслідок несприятливих умов праці. Проведено факторний аналіз фонду оплати праці, в результаті чого виявлено, що за рахунок зміни чисельності працівників у 2019 році відбулося зменшення фонду оплати праці на 9673,2 тис.грн., за рахунок зміни середньорічної заробітної плати працівника відбулося зростання фонду оплати праці на 6176,7 тис.грн.

У третьому розділі магістерської роботи досліджено методики визначення рівня банкрутства підприємства, наприкладі ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» проведено аналіз ризику банкрутства із застосуванням декількох методик. В результаті застосування яких виявлено, що підприємство майже збанкрутіло, адже отриманий

результат перебуває за межами нормативного та має від’ємне значення. В результаті отриманих розрахунків визначено, що для оптимізації діяльності підприємства та його виведення з кризового стану слід впровадити інвестиційний проект з модернізації виробництва. Для удосконалення діяльності підприємства в контексті впровадження оновленого обладнання (а саме, комбайну для вирубки вугілля) необхідні інвестиції у розмірі 1 млн.600 тис.грн. Запропоновано два альтернативних варіанта фінансування інвестиційного проекту: за рахунок самофінансування та за рахунок залучення додаткових джерел фінансування (банківський кредит та кредит, наданий кредитним союзом). При цьому, ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» передбачає використання коштів акціонерів у розмірі 1100 тис.грн. та залучення додаткових джерел фінансування у вигляді банківського кредиту та кредиту, наданого кредитним союзом, у розмірі 500 тис.грн. У результаті розрахунків визначено, що найбільш доцільним є впровадження інвестиційного проекту за рахунок залучення додаткових джерел фінансування. Отримані дані свідчать про доцільність запропонованого проекту та вказує на доцільність його впровадження як інструменту зниження інвестиційного ризику у підприємницькій діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни/ А.П. Альгин. – М.: Мысль, 2009. – 189с.
2. Барановський О. І. Філософія безпеки [Текст] : монографія : в 2-х т. Т. 2. Безпека фінансових інститутів. – К. : УБС НБУ, 2014. – 715 с.
3. Бернстайн П.П. Против богов: укрощение риска [Пер. с англ.] / П.П. Бернстайн. — М., 2000. — 400 с.
4. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр. – 2006. – 552 с.
5. Валігура Н.М. Вплив ризиків на фінансову стійкість підприємства // Вісник Хмельниц. нац. ун-ту.– Серія: Екон. науки.– 2009.– №6, Т. 2. – С. 15–18.
6. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності: Підручник для учнів 10-11 кл. ЗОШ, ліцеїв та гімназій. - К.: Знання України, 2003 (2004). - 404 с.
7. Великанова М. Управління ризиком та його стадії: економіко-правовий аналіз / М. Великанова // Журнал «Цивільне право і процес». Підприємництво, господарство і право. – Вип.12. – 2017. – С. 20-24
8. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.:Борисфен-М., 2006.-336с.
9. Волков О.И. Экономика фирмы: Учеб. пособие / О.И. Волков, В.К. Сакляренко. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 280с.
10. Герасименко О.М. Еволюція світового ризик-менеджменту / О.М. Герасименко // Наук.журнал «Інвестиції: практика та досвід. – Вип.№12. - 2013. – С. 26-31. // Електроний ресурс. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2013/9.pdf. - Назва з екрану.
11. Глібчук В.М. Моделювання і оптимізація інвестиційних ризиків на підприємствах в умовах невизначеності / В.М. Глібчук // Інститут

- менеджменту та економіки «Галицька академія». – 2010. – № 1. – С. 263-269.
12. Глушевський В.В. Методологічні основи концепції управління ризиками підприємницької діяльності / В.В. Глушевський // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 57-72.
 13. Грабовый П.Г., Петрова С.Н., Полтавцев С.И. Риски в современном бизнесе. – М.: „Аланс”, 1994. – 200 с.
 14. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: [учеб. пособ.] / В.М. Гранатуров. – М.: Изд-во "Дело и Сервис", 2009. – 112с.
 15. Грачева М.В., Ляпина С.Ю. Управление рисками в инновационной деятельности: Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям. – М.: ЮНИТИДАНА, 2010. – 352 с.
 16. Гриценко Л.Л., Боярко І.М., Губар А.А. Дискримінантна модель діагностики банкрутства малих підприємств //Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко, А.А. Губар // Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. – 2009. – №5(95). – С. 256-262
 17. Гришова І.Ю. Механізми страхового захисту підприємств аграрної сфери / І.Ю. Гришова, О.М. Галицький // Економіка АПК. - 2007. - №9. - С.60-64.
 18. Гудзь О.Є. Страхування агроризиків та напрями розвитку агро страхування в Україні / О.Є. Гудзь // Економіка АПК. - 2006. - № 8. - С. 72-76.
 19. Дзелялова Н.Б. Минимизация рисков зернового хозяйства как фактор обеспечения конкурентоспособности отрасли // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету: Збірник наук. праць.– 2009.– №19. – С. 54–63.
 20. Дмитренко О.М. Роль стратегічного планування в діяльності сільськогосподарських підприємств / О.М. Дмитренко // Економіка АПК. - 2009.-№1.-С.43-47.

21. Економічна безпека: Навч. посібник / О.Є. Користін, О.І. Барановська, Л.В. Герасименко та ін.; За ред. О.М. Джужі. – К.: Алерта; КНТ; Центр навчальної літератури, 2010. – 368 с.
22. Єлейко Я.І., Єлейко О.І., Раєвський К.Є. Інвестиції, ризик, прогноз.- Львів: Львівський банківський інститут Національного банку України, 2000. – 176с.
23. Жадько К. С. Особливості впровадження технологій бюджетування на підприємствах різних видів діяльності [Текст] / К. С. Жадько, Ю. Г. Горященко // Вісник ДДФА. – 2008. – №2(20). – С. 137 – 143.
24. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072с.
25. Захаріна О.В. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури ринку зерна в контексті вступу України до СОТ // uda.u.edu.ua.
26. Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник. – К.: “Центр навчальної літератури”, 2004. – 304 с.
27. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій. Навчальний посібник / І.Ю. Івченко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344с.
28. Ільяшенко С.Н. Господарський ризик і методи його вимірювання. – Суми, „Мрія-1” ЛТД, 2006
29. Калініна О. М. Бюджетування промислового підприємства в умовах економічної кризи [Текст] / О. М. Калініна // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: Проблеми теорії і практики. – 2008. - №3(3). – С. 51- 60.
30. Карпінський Р.Л. Сутність і класифікація інвестиційних ризиків / Р.Л. Карпінський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 8. – С. 53–57.
31. Кириченко О.А. Інвестування: Підручник / О.А. Кириченко, С.А. Єврохін. – К.: Знання, 2009. – 273 с.

- 32.Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків: [Монографія] /М.С. Клапків - Тернопіль: Економічна думка, Карт-Бланш, 2002. - 570 с.
- 33.Кленова И. Какие ошибки в системе бюджетирования можно и нужно исправить [Текст] / И. Кленова // Финансовый директор. – 2010. – №9(97). – С.30-33.
- 34.Кобець С.П. Підхід до систематизації методів діагностики ймовірності настання банкрутства підприємства / С.П. Кобець, Н.С. Власенко // Вісник Мукачівського державного університету. – Вип.10. – 2017. – С.266-272
- 35.Коленда Н.В. Стратегічний підхід до управління ризиками підприємства в умовах забезпечення його соціо-еколого-економічної безпеки / Н.В. Коленда // Вісник Мукачівського державного університету. Економіка та управління підприємствами . – Вип.15. – 2018. – С. 333-337
- 36.Коротков Є.М. Антикризисное управление: [учебник] / Є.М. Коротков. – М.: Инфра-М, 2011. – 432с.
- 37.Коць О.О. Класифікація ризиків промислового підприємства. / О.О. Коць // 36.наук.праць. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/36009/1/17_96-103.pdf. - 2006. - С. 96-103. - Назва з екрану.
- 38.Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик: Навчальний посібник. — К.: Академвидав, 2007. — 464 с
39. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Підручник / Т.В. Майорова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 470 с.
- 40.Малік М.Й., Нужна О.А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: Монографія. – К.: ННУ ІАЕ, 2007. – 270 с.
- 41.Мартиненко В.П. Стратегія життєздатності підприємств промисловості: Навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с

- 42.Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
- 43.Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: [У 2 т. Т.2] / С. В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій. – Львів: Світ, 2006. – 568с.,
- 44.Нусіянов В. Я. Діагностика та попередження кризового стану підприємств у процесі бюджетування [Текст] / В. Я. Нусіянов, Є.В. Міщук.- Вісник КТУ. – 2009. – вип..23. – С.270-274.
- 45.Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: Навч. посібник / Л.І. Донець, О.В. Шепеленко, С.М. Баранцева, О.В. Сергєєва, О.Ф. Веремейчик. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 472 с.
- 46.Осовська Г. В. Менеджмент організацій: навч. посіб. / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К.: Кондор, 2005. – 854с.
- 47.Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання : монографія / А.О. Спіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін. ; за ред. д.е.н. А.О. Спіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 286 с.
- 48.Пасічник В.Г. Планування діяльності підприємства. Навчальний посібник / В.Г. Пасічник, О.В. Акіліна. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 256с.
- 49.Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: конспект лекцій [Електронний ресурс] / А. М Поддєрьогін. – Режим доступу : <http://vuzlib.net>.
- 50.Половкин П. Предпринимательские риски и управление ими (теоретико-методологический и организационный аспекты) / П. Половкин, А. Зозолук // Российский экономический журнал. – 2007. - №9. – с.73-74
- 51.Приймак І. Управління ризиком втрати фінансової стійкості підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища //

- Формування ринкової економіки в Україні. – Вип. 19. – К., 2009. – С. 413–419.
52. Проскура В.Ф. Методологічні підходи до управління ризиками / В.Ф. Проскура, Р.Г. Білак // Вісник Мукачівського державного університету. Економіка та управління підприємством. – Вип.9. – 2017. – С. 599-607
53. Реверчук С.К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. Інвестологія: наука про інвестування. – К.: Атіка, 2001. – 264 с.
54. Ризикологія в економіці та підприємстві: Зб. наук. пр. за матеріалами міжнародної науково-практичної конф. 27-28 березня 2001 року / Київський національний економічний ун-т; Академія державної податкової служби України / О.Д. Шарапов (голов. ред.). – К., 2001. – 452 с.
55. Ріщук Л.І. Класифікація ризиків –передумова успішного управління при впровадженні інновацій / Вісник Львівського Політехнічного Національного університету. – 2007. – С.541-545
56. Рудашевский В.Д. Риск, конфликт и неопределенность в процессе принятия решений и их моделирование. – М.: Экономика, 2000. – 254 с.
57. Савчук В. П. Финансовое планирование и разработка бюджета предприятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vuzlib.net>.
58. Севрук В.Т. Анализ уровня рисков // Бухгалтерский учет, 1993. – № 4. – С. 26–30
59. Сенейко Ю. Сучасні підходи до трактування категорії “ризик” / Ю. Сенейко // Регіональна економіка. – 2006. - №1. – С.206-211с.
60. Соколенко В., Корецька О. Вплив економічних ризиків на конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості // Економічний аналіз: Збірник наук. праць.– Серія: Економічна думка.– 2011. – Вип. 9, Ч. 2. – С. 363–367.
61. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / О.О. Терещенко. — К.: КНЕУ, 2009. — 412 с.

- 62.Ткаченко А.М. Методи оцінки підприємницького ризику / А.М. Ткаченко, І.С. Якось // Економічний вісник Донбасу . – 2008. - №3. – С. 136-139
- 63.Устенко О.Л. Теория экономического риска: Монография.– К.: МАУП, 1997. – 164с.
- 64.Хобта В.М. Управління інвестиціями: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / В.М. Хобта. – Донецький національний технічний ун-т. – Донецьк: ДонНТУ, 2005. – С. 394.
- 65.Хохлов Н.В. Управління ризиком / Н.В. Хохлов. – М.: Юнити-дана, 2007. – 239 с.
- 66.Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А.С. Шапкин. – М.: “Дашков и К”, 2003. – 544с.
- 67.Шапкин Л.С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций : учебник / Л.С. Шапкин, В.А. Шапкин. – М. : Издат.-торг. корп. «Дашков и К», 2005. – 880 с.
- 68.Шиянов И. А. Организационное обеспечение внедрения концепции управления рисками промышленного предприятия [Текст] / И. А. // Економічний вісник Донбасу [Текст]. – 2010. – №1 (19). – С. 110-117.
- 69.Шутов П. Модель риска предпринимателя / П. Шутов // Управление риском. – 2004. - №3. – С.56-61
- 70.Щукін Б.М. Інвестування : курс лекцій / Б.М. Щукін. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
- 71.Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику: [навчальний посібник для студентів екон. спец. вищ. навч. закладів] / О.І. Ястремський. – К.: “АртЕк”, 2007. – 248с.
- 72.Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни/ А.П. Альгин. – М.: Мысль, 2009. – 189с.
- 73.Барановський О. І. Філософія безпеки [Текст] : монографія : в 2-х т. Т. 2. Безпека фінансових інститутів. – К. : УБС НБУ, 2014. – 715 с.

ДОДАТОК А

ТЕЗИ НА ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРИСВЯЧЕНІЙ 100-РІЧЧЮ ДОННТУ, «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМСТВА»

УДК 658.5:005.334](477)

Михайлюня Г. Г.

д.е.н., проф. Хобта В.М.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми дослідження. Ризик є невід’ємною частиною суспільного життя, що пояснюється динамічним зовнішнім середовищем, розвитком глобалізаційних процесів, значним впливом зовнішніх та внутрішніх чинників як на економічні процеси, так і на всі сфери та галузі функціонування держави. Сьогодення економічного розвитку свідчить про наявність стагнаційних процесів, які супроводжуються занепадом промисловості, відсутністю інвестування, вкрай низькою інвестиційною привабливістю, низьким рівнем платоспроможності як бізнесу, так і споживачів. Все це провокує появу ризиків та прояв їхнього негативного впливу на всі процеси, що виникають в ході функціонування суб’єктів господарювання. Визначення способів нейтралізації ризиків, їхньої профілактики та мінімізації негативних наслідків впливу на бізнес – процеси є однією з найбільш релевантних задач, яка постає перед кожним суб’єктом господарювання, що пояснює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню сутності ризиків, характеру впливу на підприємницьку діяльність, методам визначення та їхнього зниження приділяли увагу багато вчених і практиків, серед яких Герасименко О.М., Загородній А.Г., Івченко І.Ю., Ільяшенко С.Н.,

Мочерний С.В., Устенко О.Л., Хобта В.М. та ін. В той же час виникає необхідність поглиблення класифікації ризиків з урахуванням сучасних особливостей ринкової економіки та динамічності підприємницької діяльності.

Метою дослідження є уточнення класифікації ризиків підприємницької діяльності для врахування їх особливостей при здійсненні оцінки наслідків впливу та пошуку шляхів запобігання ризиків.

Визначення сутності та особливостей ризику можливе за умови комплексного дослідження сутності поняття та існуючих класифікацій, розроблених різними авторами. Деякі автори надають узагальнюючу класифікацію ризиків, яка включає наступні групи: операційну, ринкову, бізнес – ризик, кредитну [4, с.541]. Така класифікація сформована в залежності від сфери прояву ризику та спрямована на розкриття особливостей та характерних ознак, серед яких можна виділити наступні: ризики в умовах сучасності носять глобальний характер та не обмежуються виключно локальним рівнем, через що виникає проблема трансформації основних бізнес-процесів та закономірностей економічних явищ; найчастіше виникає потреба у прийнятті рішень за принципом єдиноначальності; виникає ринковість економічних відносин, яка характеризується динамічністю середовища функціонування підприємства та змінами конкуренції, рівня попиту, системою ціноутворення тощо; ризик поступово трансформується в категорію «товар» через можливість страхування ризику та отримання грошової компенсації у разі настання страхового випадку [3, с.116].

Деякі автори доповнюють та деталізують вказану класифікацію, відокремлюючи наступні види ризику:

виробничий ризик, сутність якого за П. Грабовим полягає у відсутності можливості або невиконання компанією фінансових обов'язків відповідно до умов договору;

фінансовий ризик, що полягає у неспроможності нести фінансові зобов'язання перед інвестором в результаті обігу грошових або майнових ресурсів в процесі функціонування суб'єкту господарювання;

інвестиційний ризик, який характеризується скороченням споживчої вартості інвестиційно – фінансового портфеля, що складається з ринку цінних паперів та грошових коштів;

ринковий ризик, що супроводжується зміною ринкових процентних ставок як національної, так і іноземної валюти [1,с.82].

Достатньо повною класифікацією ризиків можна вважати розробки С.Ільяшенко, який виділяв класифікацію ризиків за сферами прояву, за видами діяльності, за джерелами виникнення, стосовно самого ризику, за відношення джерел ризику до підприємства, за природою виникнення ризику та за ступенем обґрунтованості ризику. Завдяки такій відокремленій класифікації С. Ільяшенко звертає увагу на джерело виникнення та, як наслідок, здійснює угруповання на систематичні та несистематичні ризики, що надає чіткі уяви на методи їх зниження [2, с.127].

Існує група авторів, що розглядають промислові підприємства, які складають основу макроекономічного розвитку та національної економіки, як основу виникнення ризиків. Вони виділяють інші групи ризиків, які більше спрямовані на виробничі процеси та ризики, пов'язані з операційною підсистемою діяльності суб'єкту господарювання.

Отже, ризики відрізняються за своїм складом, рівнем впливу, дією, факторами розвитку, впливом на основну діяльність та кінцеві результати діяльності підприємства, специфікою та сферою прояву, чим пояснюється різниця між тлумаченнями та визначенням класифікацій різними авторами.

Оскільки ризики здійснюють як негативний, так і позитивний вплив на процес функціонування бізнес-одиниць, кожний вид ризику виконує функції, притаманні саме йому, тобто, сукупність властивостей, що здійснюють певні задачі. Позитивні та негативні вектори виконання функцій ризику під час виконання основної діяльності підприємства представлені у табл.1.

Таблиця 1 – Відмінності видів функцій ризику

№ з/р	Функція	Позитивний вплив	Негативний вплив
1.	Регуляторна	4. створення умов для розвитку підприємства шляхом впровадження інноваційних продуктів та інструментів управління підприємством 5. розробка дієвих важелів впливу на ризику 6. створення адаптаційних механізмів мінімізації ризиків	виникнення простоїв через настання ризикових ситуацій та скорочення рівня прибутковості підприємства
2.	Аудиторська	настання ризикових ситуацій супроводжуються необхідністю проведення детального аналізу, аудиторських операцій, балансових та інших перевірок з метою максимізації фінансового результату та створення передумов для проведення профілактичних заходів для запобігання прояву ризику	ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат у вигляді штрафних санкцій та додаткового податкового навантаження в результаті виявлених помилок
3.	Інноваційна	дозволяє застосувати інноваційні продукти та інструменти підвищення ефективності діяльності підприємства через їхнє впровадження в процес функціонування підприємства	ймовірність фінансових втрат внаслідок відсутності відповідної кваліфікації у працівників під час виконання операцій із застосуванням інноваційних технологій
4.	Захисна	Процес функціонування підприємства супроводжується створенням захисних бар'єрів задля забезпечення сталості розвитку суб'єкту господарювання та захисту від негативного впливу зовнішніх чинників на діяльності компанії	
5.	Стимулююча	Настання ризикових ситуацій супроводжується розвитком та розробкою механізму адаптації до умов динамічного середовища та стимулює розробку нових дієвих форм управління ризиками	ймовірність нагромадження ризиків та породження нових типів ризиків
6.	Компенсуюча	ймовірність отримання додаткового джерела доходу підприємством у разі позитивного впливу на кінцевий фінансовий результат діяльності підприємств, внаслідок чого виникає синергічний та компенсуючий ефект	
7.	Соціально-економічна	у процесі ринкової діяльності ризик і конкуренція дозволяє виділити соціальні групи ефективних власників у громадських класах, а в економіці – галузі діяльності, в яких ризик прийнятний	

Таким чином, категорію «ризик» слід розглядати як з точки зору процесу негативного прояву, так і позитивного, що пояснюється наслідками,

які потенційно несуть ризики. Оскільки ризики – це невід’ємна частина сучасного функціонування економіки, слід особливу увагу приділяти розробці механізму оцінки його профілактики або, у разі його настання, нейтралізації небажаних наслідків від впливу ризиків, та своєчасно адекватно реагувати на зміни з подальшим коригуванням дій підприємства.

Список використаних джерел:

1. Грабовый П.Г., Петрова С.Н., Полтавцев С.И. Риски в современном бизнесе. – М.: „Аланс”, 1994.
2. Ільяшенко С.Н. Господарський ризик і методи його вимірювання. – Суми, „Мрія-1” ЛТД, 2006.
3. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: Навч. посібник / Л.І. Донець, О.В. Шепеленко, С.М. Баранцева, О.В. Сергєєва, О.Ф. Веремейчик. – К.: Центр навчальної літератури, 2012.
4. Ріщук Л.І. Класифікація ризиків – передумова успішного управління при впровадженні інновацій / Вісник Львівського Політехнічного Національного університету. – 2007.

ДОДАТОК Б

ДОВІДКА

**про використання та впровадження науково-методичних розробок
магістерської роботи Михайлюня Г.Г. «Оцінка інвестиційних
ризиків у підприємницькій діяльності»**

Видана студенту Михайлюні Г.Г. про те, що рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування суб'єкту господарювання через впровадження інвестиційного проекту з модернізації виробництва як інструменту зниження рівня ризику, запропонованого у випускній кваліфікаційній роботі магістра на тему «Оцінка інвестиційних ризиків у підприємницькій діяльності» та розроблені Михайлюнею Г.Г. та д.е.н., проф. Хобтою В.М., є актуальними та знайшли своє впровадження на підприємстві ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1».

Начальник ВРП та ЗД
ДП «Шахтоуправління
«Південнодонбаське №1»

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'С.Ю. Бокало'.

Бокало С.Ю.

ДОДАТОК В
ПЕРЕЛІК ЗАУВАЖЕНЬ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ

Означення документа	Документ	Умовна відмітка	Зміст зауваження